

# HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring



juni 2002

jaargang XXXIII

aflevering 2

Afschietkantoor 9850 Nevele

# HET LAND VAN NEVELE

Heemkundig tijdschrift voor  
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem,  
Merendree, Nevele, Poesele, Poeke, Sint-Martens-Leerne, Vinkt,  
Vosselare en Zeveren

*Het Land van Nevele* is een uitgave van de heemkundige kring  
"Het Land van Nevele" v.z.w.

## **Abonnementen en lidgeld 2002**

Abonnementen op *Het Land van Nevele* lopen over een jaargang van vier nummers. Bij nieuwe abonnementen in de loop van het werkjaar worden de vorige nummers, indien nog voorradig, nagestuurd. Oudere nummers vanaf 1970 zijn nog in beperkte hoeveelheid beschikbaar.

### **Lidgeld 2002**

18 EUR (+ 3 EUR buitenland) over te schrijven op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van "Het Land van Nevele" v.z.w.,  
Beentjesstraat 24, 9850 Poesele.

### **Steunend lid 2002**

Vanaf 25 EUR

### **Redactieadres**

J.Luyssaert, Veldestraat 26, 9850 Merendree

### **Tijdschriftadministratie**

L.De Ruyck, Heiste 45, 9850 Landegem

### **Ledenadministratie**

A.Bollaert, Beentjesstraat 24, 9850 Poesele

### **Opmaak**

C.De Groote, Landegem

### **Druk**

Beschutte Werkplaats "Nevelland", Nevele

De auteurs, en niet de uitgever, zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen en illustraties.

# HET LAND VAN NEVELE

Provincie  
Oost-Vlaanderen   
Centrale Bibliotheek

juni 2002

jaargang XXXIII

aflevering 2

---

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

## INHOUD

### LAND VAN NEVELE

- H. SCHAECK, Het kasteel van Nevele, een stand van zaken ..... 105
- D. D'HOOGHE, Moed en zelfopoffering ..... 140
- A. STROBBE, Het gezin van Paemel: een verhaal  
uit de Kontenhoek? ..... 141
- R. CASTEELS, Op 26 mei 1940 verloor Tildonk 2/3 van  
zijn onderwijskorps ..... 163

### MENSEN VAN TOEN

- J. LUYSSAERT, Landegemse belastingplichtigen in 1557 en 1577 .. 176
- Redactie, Leesvoer voor familievorsers ..... 193
- Uitnodiging Hagenpreek in de Dopershoek ..... 194

# HET KASTEEL VAN NEVELE, EEN STAND VAN ZAKEN

## Inleiding

Ietwat verborgen achter de kerk van Nevele bevindt zich een merkwaardig en interessant gebouw, bekend als het klooster van Nevele of als het klooster van Jules. Het klooster van de Zusters St.-Vincentius-a-Paulo stond in 1982 te koop. Toenmalig schepen Jules Schelstraete onderhandelde met de zusters in eerste instantie om de gemeente zelf het complex te laten kopen; toen Nevele afhaakte, kocht hij het dan maar zelf.

Het merkwaardige is dat het klooster gebouwd is tegen en rond de middeleeuwse toren of donjon van het kasteel van Nevele.

## Bouwgeschiedenis van de donjon en het kasteel

Dat Adam van Nevele de donjon zou gebouwd hebben in 1067, moet een fabel zijn, want dit staat in geen enkel document vermeld. Wel leefde Adam in dat bewuste jaar en is hij de oudste gekende heer van Nevele (naar datum zou hij echter wel de bouwheer kunnen zijn).

Volgens De Potter en Broeckaert bestond het kasteel, dat volgens hen in de 14e eeuw herbouwd zou zijn, uit een *viercantede torre ghemetst, van blauwe schorre* op een omwalde motte. En dadelijk hebben wij al twee opmerkingen: de toren is ouder en is niet gemetst met blauwe schorren (= Doornikse kalksteen), maar wel met streekeigen veldsteen (Lutetiaanse zandsteen)!

Beide auteurs spreken ook over een dubbele omwalling (*twee motten ... rondomme bewatert de eene palende aen de riviere, die men heet de Poecke, daerneffens loopende*). Dit is nu juist zo typisch voor de Karolingische villae (8e-9e eeuw). In de 11e eeuw wordt het militaire karakter benadrukt door de oprichting van een donjon, een stenen hoge toren. Soms, zoals in Nevele, evolueerde het geheel tot een mottekasteel. Ons kasteel zal zeker zijn rol gespeeld hebben in 1300; dan trokken de Franse troepen vanuit Brugge naar Deinze en Gent en staken onderweg Nevele en nog een twaalftal andere dorpen in brand, waarschijnlijk dus het gehele gebied van de heerlijkheid Nevele.

Het kasteel - waarin de opstandige Gentenaars zich verschanst hadden - werd verwoest door de graaf van Vlaanderen in 1381, op de toren na. Toch



Een detail van de kaart, in 1538 getekend door Gentenaar Pieter Van Der Beke, toont de kerk van Nevele. In vergelijking met de andere dorpen en steden, is dit een zeer grote kerk. Uitvergroot zien we dat de vlag wappert op een gebouw met een toren! Ik geef toe dat men zijn fantasie moet aanspreken, maar ook daar zie ik ons kasteel staan!!

wordt het kasteel nog vermeld in 1387. De heer van Nevele, Jan Van Fosseux bezat toen twee kastelen: dat van Ooidonk, dat toen dienst deed als zijn woning, en dat van Nevele, dat diende als gevangenis en woonplaats van de amman.

In het Stadsarchief te Gent is er een tekst bewaard die handelt over de *demolicie ende afbrekene vanden Casteele te Nevele* (zie bijlage).

Hierin wordt beschreven hoe de Gentenaars in 1488 de (losse?) stenen van het kasteel verschepen naar hun stad om er de muren te versterken. Ze hebben dan immers problemen met Maximiliaan Van Oostenrijk. Minstens 76 man zijn bezig om de stenen over te brengen naar hun stad, wat bewijst dat het wel een groot kasteel moet geweest zijn. Tussen 15 augustus en 29 september 1488 komen de Gentse schepenen naar Nevele en leggen aan in de Poekebeek rechttegenover het kasteel. Dat traject leggen ze acht keer af: *de somme van 8 pond voor betalinghe aen de sciplieden die 8 reyzen van hier tot Nevele getrocken hebben, ende aldaer zekere corelen<sup>1</sup> van mijnen heer van Nevele gheladen ende binnen de stede van Gent gebracht hebben*. Zo werd bvb dan het Rabot gebouwd als versterking te Gent. A. Janssens besluit hieruit dat ook de meestertoren afgebroken werd. Hij gebruikt als argument dat Sanderus (1586-1644) geen tekening geeft van het kasteel in zijn "Flandria Illustrata". Sanderus schrijft echter wel dat er in Nevele een heerlijk versterkt kasteel staat.

Maar volgens Janssens lag het dan nog altijd in puin, door de veldslag in 1381, door verwaarlozing en door de afbraakwerken door de Gentenaars.

Maar wij betwisten deze argumentatie want na het artikel van Janssens uit 1973 zijn er verschillende documenten aan het licht gekomen, waaruit duidelijk blijkt dat er ten tijde van Sanderus wel degelijk nog een kasteel bestond, dat bewoond, gebruikt en onderhouden werd.

Tussen 1561 en 1562 werden er wel degelijk reparatie- en onderhoudswerken uitgevoerd aan het kasteel van Nevele (zie bijlage).

Zo werd Ghelein Van(den) Bossche *groef smet*<sup>2</sup> betaald en tussen 1567-1568 werden er grote reparaties gedaan aan *tSchepenhuyse ende vanghenesse* te Nevele.

---

<sup>1</sup> Bakstenen

<sup>2</sup> Smid van grote ijzeren voorwerpen



En ook op deze kaart van 1627 bespeurt men juist achter de kerk van Nevele een hoog gebouw: ons kasteel?!



Hendrick De Munck *temmerman van syne(n) ambachte* werkte achttien dagen om de zolder van de vierschaar te verhogen en vier vensters te maken.

Joos Van Cotthem *metse(r) van syne(n) anbachte* metselde zesendertig dagen aan het schepenhuis. Franchoys De Wilde *weert en(de) tavernier jnde herberghe ghenaeempt de(n) jnghele* werd betaald voor een noenmaal dat hij klaarmaakte voor veertien personen die zavel, stenen en hout hadden gehaald.

Franchoys Slock *temmerman van syne(n) anbachte* werkte tweeëntwintig dagen een half aan het schepenhuis en Jan De Mey *ticheldeck(er)* werkte drieëntwintig dagen aan het opnieuw leggen van het pannendak en zevenenvijftig dagen aan het opnieuw dekken van het dak van de *vanghenesse* te Nevele.

*Joos wittewronghele smet* wonende te Nevele leverde ijzerwerk en Jan Regiers leverde *ordunsteene* voor het maken van een *dackveinster*. Tenslotte plaatste Pieter van Hecke *glaesmake(r)* 28 voeten glas in het schepenhuis van Nevele.

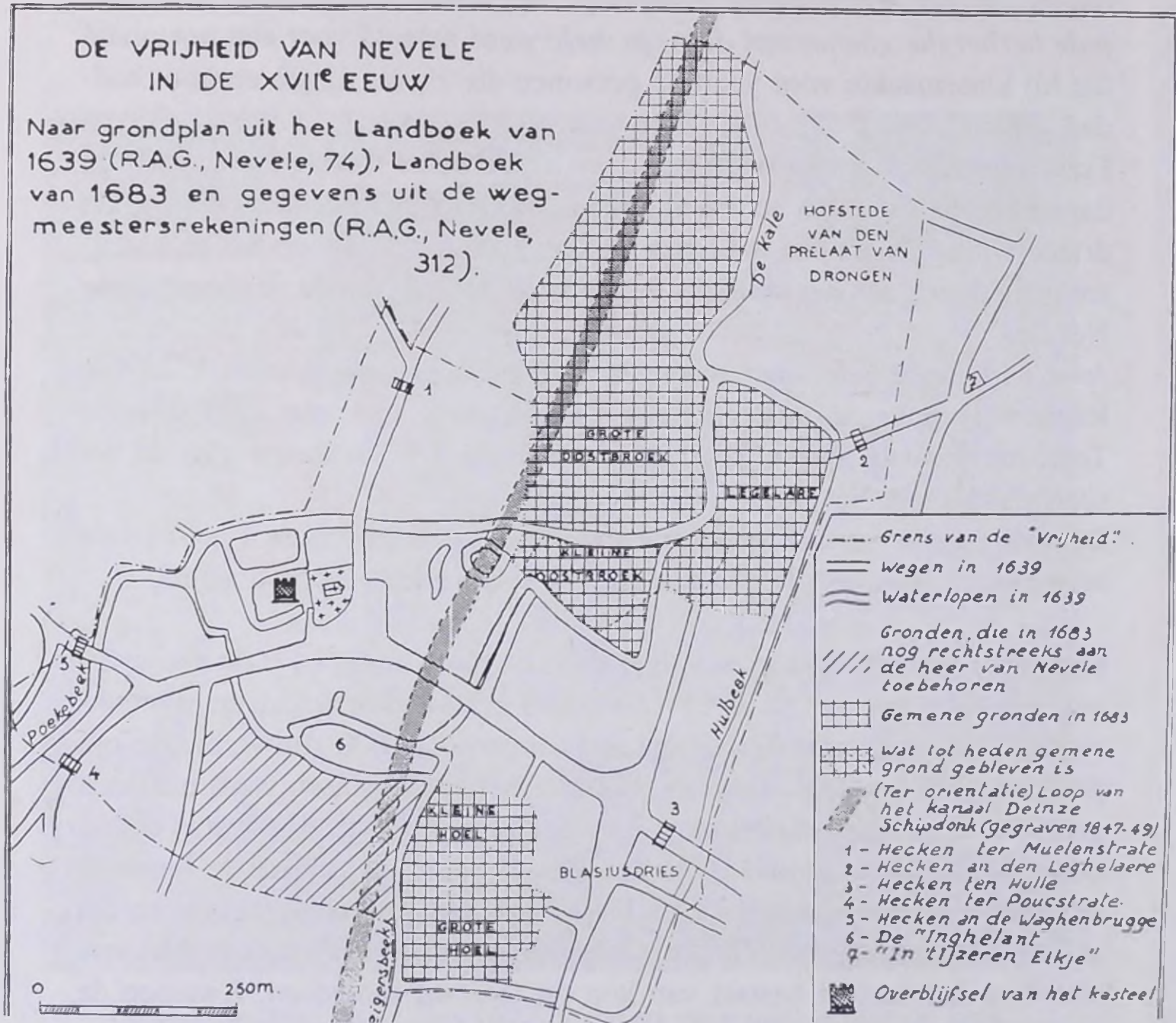
De uitgevoerde werken tonen ook aan dat het gebouw zeker in de tweede helft van de 16e eeuw in gebruik was als schepenhuis en gevangenis.

Een ander argument waarom volgens ons de toren ouder is, is de bouwwijze. De oudste fase van de toren is helemaal gebouwd in veldsteen in breukverband. Dit is geen materiaal dat men omstreeks 1600 zou verkiezen om een kasteel te bouwen. Enkel in de latere herstellingsfasen werd baksteen gebruikt. Bovendien blijken de muren twee meter dik te zijn, wat evenmin nog gebruikelijk was rond 1600, het tijdstip waarrond volgens A. Janssens de toren zou heropgebouwd zijn. Dan werden al kanonnen ingezet en die schoten dikke muren toch kapot. Ook werden er *corelen* (=bakstenen) vervoerd en het kasteel bestaat van kop tot teen uit zandsteen. Kwamen de corelen misschien van de bijgebouwen? Wij hebben het gebouw diverse keren met archeologen bezocht en ook zij dateren de donjon in de middeleeuwen. Later noemde men het kasteel “Lanthuys” of “Amptmannie”.

De ironie van het lot wil dat juist toen de werken aan de gevangenis te Nevele bezig waren de opdrachtgever Philip van Montmorency graaf van Horne (*mijne heere van hoorne*) opgesloten zat in het Spanjaardenkasteel te Gent.

## DE VRIJHEID VAN NEVELE IN DE XVII<sup>e</sup> EEUW

Naar grondplan uit het Landboek van 1639 (R.A.G., Nevele, 74), Landboek van 1683 en gegevens uit de wegmeestersrekeningen (R.A.G., Nevele, 312).



Volgens een kaart van 1639-1640 was er een tweedelige motte met omwald opper- en neerhof, aansluitend aan de Poekebeek.

In 1566 werden de kerk en het klooster van Nevele geplunderd bij het uitbarsten van de godsdiensttroebelen. Misschien werd juist om die reden de donjon uitgebouwd tot een grotere en sterkere gevangenis.

Al de eigendommen van de graaf van Hoorne werden aangeslagen, en in 1576, bij de Pacificatie van Gent, teruggegeven aan de familie; aan zijn zuster, Eleonora de Montmorency, gravin van Hoogstraeten. Zij was gehuwd met Antoon de Lalaing.

In 1581 dacht men eraan om de zitdagen van de ontvanger te verplaatsen van het kasteel van Nevele naar Gent. Dat was veiliger. Zo werden de schepenen en de hoogbaljuw bijna door de vijand (dat waren dan de Spanjaarden en de Walen) gevangen genomen, op het ogenblik dat zij in het schepenhuis te Nevele samen waren.

In 1582 werden er in het land van Nevele soldaten gekazerneerd om de bevolking te beschermen tegen de *malcontenten*. Ook op de *turre gheenaemt tcasteel* te Nevele lagen soldaten, maar zij plunderden er de kerk, en eisten voortdurend goederen en eten op.

In 1592 werd de eigenaar, Filip Herman de Lalaing, door zijn schuldeisers tot de verkoop van de heerlijkheid gedwongen; o.m. *het casteel van Nevele wesende eenen viercanten thoren aldaer men de gevangenen bewaert met twee moten*.

In mei 1592 kocht Maarten della Faille de heerlijkheid Nevele voor 95 000 gulden. Hij was een van de rijkste handelaren van Europa en de zoon van een Kortrijks koopman, Jan Van der Falge (of Faelge). Onder invloed van zijn Italiaanse contacten en van de renaissance veranderde hij zijn naam in della Faille.

Om beter beschermd te zijn tegen de vrijbuiters vroegen de omliggende parochies troepen op het kasteel van Nevele. Tien soldaten werden in 1596 op het kasteel gekazerneerd.

Op 19 september 1640 bezocht bisschop Triest Nevele en hij gebruikte het avondmaal op het kasteel en overnachtte er.

In 1699 werd een *staet van de ciuatie* van de bezittingen van de baron opgesteld. Vooral de beschrijving van de ingangspoort trekt de aandacht.



De eerste gekende tekening van de donjon staat op de kaart horend bij het landboek van Nevele (1639). Merk op dat de gracht zeer dicht bij de toren getekend is. De bruggenhoofden bevonden zich juist in die 'trechervorm' (zie pijl).

Ze was van eik en had een dikte van ongeveer vier duim, was beslagen met nagels, voorzien van een sterk slot en van drie grendels. Het huidige gebouw heeft een zeer oude deur, die zowat beantwoordt aan die beschrijving. Die dikke en zeer zware deur is achteraf een weinig naar voor verplaatst, daarbij werd een deel afgezaagd en ze heeft vooral haar gewichtige functie verloren. Die deur zit in de twee meter dikke muur en sloot dus vroeger de donjon af, nu sluit ze een kleine bergplaats af. Verder spreekt men over zes voet dikke muren van arduinsteen (zandsteen!).

De gelijkvloerse verdieping was één grote kamer van 30 op 20,5 voet en met een hoogte van 11 voet. Deze kamer was verlicht door twee glasvensters en was overwelfd. Een stenen trap van 20 treden leidde naar de eerste verdieping, de burgerlijke gevangenis. Daar waren drie kamers. De eerste kamer was 19 voet op 11,5 voet en was verlicht door een venster met een kruiskozijn en glasramen, voorzien van tralies. In die kamer stond een fraaie haard. Ook de twee andere kamers hadden vensters met tralies. Een trap met 28 treden leidde naar de criminele gevangenis. Die trap is nog steeds te zien in de grootste dikke muur.

Bij het aantreden van de nieuwe baron in het begin van de 18de eeuw werden het schepenhuis en de gevangenis nog eens opgeknapt.

In 1807 bouwde de amman of de burgemeester K.J. Carbonelle een nieuw kasteel in empirestijl. De naam empire verwijst naar Napoleon die net Egypte had veroverd. Nogal wat bouwelementen in het kasteel verwijzen daar naar, zoals de Egyptische vrouw op de trapleuning en de papyrusvormige palmetten op de zuilen. De Gentse universiteitsbibliotheek bezit een voorlopig plan "*premier projet*" voor het bouwen van een groot burgershuis te Nevele voor de heer Carbonelle. Er is achteraf duidelijk nog heel wat veranderd, maar het betreft wel degelijk hetzelfde huis. Het plan is getekend door Jacques Goetghebuer (1760-1825). Hij was architect en professor aan de academie van Gent, en de vader van P-J Goetghebuer, de bekende architect en uitgever van "*Choix des Monuments*".

De toren, nog beschreven in 1699, is waarschijnlijk gesneuveld bij de bouw van het empirekasteel. Gelukkig heeft men twee muren laten staan; één muur heeft men zelfs als gevel gebruikt en in de kelder heeft men de gewelven laten steunen op een sleuf, gekapt in de fundamenten ervan.



Sanderus heeft geen tekening gemaakt van ons kasteel. Volgens mij omdat het niet de moeite was: enkel de hoge toren en wat bijgebouwen. Maar hij vermeldt het wel, en hij tekent het ook op zijn kaart (1641-1644), maar dan moet men wel zeer goed kijken.

Van links naar rechts ziet men:

1. waarschijnlijk de (verdwenen) proosdij,
2. ons kasteel, mét een vlag erop!
3. de kerk van Nevele,
4. de kapel van het klooster,
5. het klooster in de Lange Munt.

De Hollandse soldaten bezetten het kasteel vermoedelijk van 1815 tot 1830, en verbrandden er het volledige archief: twee dagen lang werden de oude papieren en perkamenten opgestookt.

Later woonde De Leu, schepen van Gent, er tot 1854. Hij had het kasteel geërfd van zijn vader en verkocht het in 1855 aan de kloosterzusters van de congregatie van de Heilige Vincentius-a-Paulo. De koopprijs voor het kasteel en vier andere huizen bedroeg 38 000 BEF.

Het kasteel werd een klooster en de zusters verzorgden daar vanaf 31 mei 1855 de St-Vincentiuschool.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het groot schilderij "De marteldood van het Thebaische legioen" van Antwerpenaar Godfried Maes (1649-1700) voor de beschieting en het opblazen van de kerk uit de kerk gehaald en in veiligheid gebracht in het klooster. Tijdens de twaalf dagen durende beschieting was iedereen vertrokken en nadien bleek ook het schilderij verdwenen en het is nog steeds spoorloos.

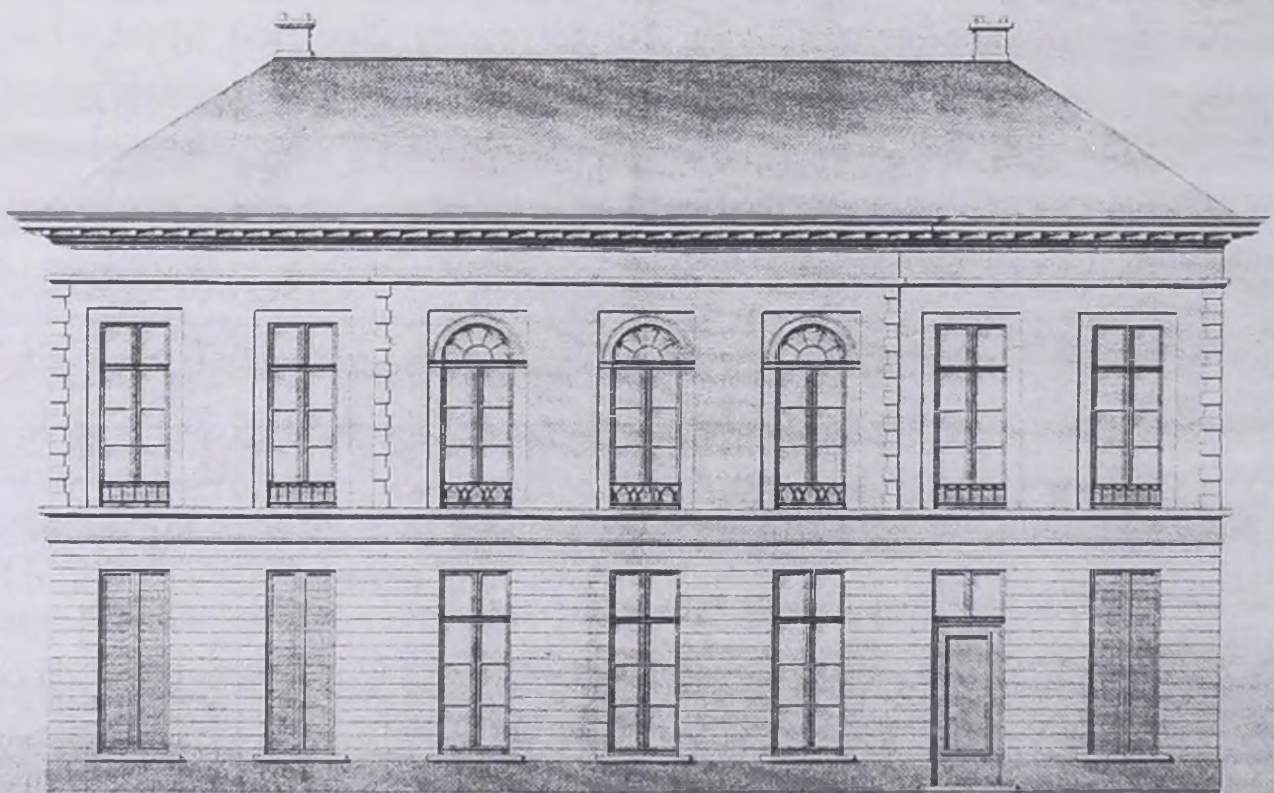
Nog tijdens de Eerste Wereldoorlog gebruikte ingenieur De Clercq die in 1916 technisch verantwoordelijke was voor de elektrische verlichting te Nevele, de toren als uitzendmast. Hij werkte als spion voor de geallieerden en zond vanuit het torentje van het klooster berichten uit naar Folkstone en Baarle-Hertog. De tuin van zijn huis grensde aan het klooster en zo kon hij er ongezien komen. Eind 1918 werd onze held gearresteerd en ter dood veroordeeld, maar werd gelukkig begin november net op tijd bevrijd. Het gebouw werd beschadigd tijdens de beide Wereldoorlogen.

De feestzaal werd gebouwd onder Moeder Ludwine tussen 1920 en 1926, maar werd in 1940 al vernietigd door een brandbom. De zaal was opnieuw afgewerkt op 24 december 1949. Ook op de zolder lag er een zware brandbom; maar gelukkig was die niet ontploft! In 1941 was Winterhulp tijdelijk ondergebracht in het klooster, tot de kookplaats eind mei 1941 door de Duitse soldaten opgeëist werd. Na De Tweede Wereldoorlog werd de doorschoten voorgevel voorzien van een bakstenen parement. Ook werd dan de balustrade van het bovengedeelte van het klooster afgenomen.

Het gebouw is nu als flatgebouw ingericht.

*Élévation de la façade vue du côté de l'entrée*

*1<sup>o</sup> projet fait pour une maison à bâtir à Nevele pour M<sup>r</sup> Carbonelle en 1807.*



Plan voor de bouw van een kasteeltje te Nevele door de bouwkundige Jacques Goetghebuer in 1807. De bouwtekening is wel niet identiek aan de huidige gevel, maar het betreft wel hetzelfde gebouw.

‘Elévation de la façade du coté de l’entrée - 1<sup>o</sup> projet fait pour une maison à bâtir à Nevele pour Mr. Carbonelle en 1807’.



## **De resten van het middeleeuwse kasteel**

Van het middeleeuwse kasteel zijn alleen maar twee dikke muren bewaard gebleven, gemetseld met zandstenen.

Eén muur (de westmuur) is 13 meter lang, 2,05 meter dik en 15 meter hoog. Midden in die muur bevindt zich een schuine trap, die van de eerste verdieping leidt naar het torentje en platform. In de middeleeuwen gebruikte men gewoonlijk draaitrappen, maar praktische overwegingen noopten tot het gebruik van rechte steektrappen, daar waar de bestijging of afdaling met snelheid en dus met het grootste gemak diende te gebeuren. En dat was zeker het geval in de militaire bouwkunde. Vandaar dus de steektrap in deze muur. Zo'n steektrap vindt men trouwens ook in het oudste deel (1180) van het Gravensteen te Gent. De muur werd in 1941 hersteld met bakstenen. Op de zuidwesthoek is nog de aanzet te zien van de zuidmuur. De hoeken zijn afgewerkt met witsteen, evenals het afgebroken uiteinde van de zuidmuur, wat doet verondertellen dat het plaatsen van deze witsteen wel eens uit een verbouwingsfase zou kunnen dateren. De andere muur is ook 13 m lang, 1,80 m dik en iets meer dan 4 m hoog. Hij is momenteel herkenbaar als afsluitmuur met het kerkhof, en is bovenaan bezet met Boomse pannen om waterinsijpeling tegen te gaan.

Wanneer we die twee parallelle muren verbinden, krijgen we een rechthoek: het grondplan van onze donjon, met buitenafmetingen van 13 op 10 m.

## **Op zoek naar de kelders van de meestertoren**

Het klooster-kasteelcomplex bezit een uitgestrekte kelder die echter volledig buiten de donjon is gelegen. In die kelder bevindt zich een toegemetselde nis, en volgens de eigenaar is daar zo'n 20 jaar geleden de nieuwsgierige klusjesman Basiel Van Wonterghem ingekropen. Hij had een gat in die muur geklopt, was er naar eigen zeggen vijf meter ingewandeld en had daarna die opening terug dichtgemetseld. Onder begeleiding van de archeoloog David Kneuvelds hebben wij die muur weggeklopt. Achter die eerste muur bevindt zich een tweede muur en daar was een kleine opening in. Ook die tweede muur hebben wij verwijderd. Daarachter stond en staat nu nog altijd een derde muur. Het gaat hier wel degelijk om de middeleeuwse muur of beter gezegd de fundamenteën van de hoogste dikke muur. Van een oude kelder, scherven, schatten of een wandeling van vijf meter is



De steektrap in de middeleeuwse muur.

er geen sprake!

Nochtans is dit wel de plaats waar die klusjesman ingekropen was, want in de eerste muur is een recent toegemetselde opening te zien. Wou deze nis toekomstige “schattenjagers” op het verkeerde been zetten?

### **De oplossing van het mysterie van de nis**

De kelder diende vroeger tot steenkoolopbergplaats. De trap naar de speelplaats van de Sint-Vincentiuschool is toegemaakt. Langs de andere kant van de kelder zijn er drie keldervensters. Volgens archeoloog Luc Bauters is die nis een wachtmuur. De bedoeling was om door die nis heen de kelder verder uit te breiden. Een grote kelder is altijd welkom. Alleen rest de vraag waarom men het zichzelf zo moeilijk gemaakt heeft en geprobeerd heeft een kelderuitbreiding te verwezenlijken langs de moeilijkste kant. Men had immers twee andere kanten om de kelder uit te breiden en toch wou men door de dikke fundamente van die twee meter dikke muur geraken.

Bij De Potter en Broeckaert lezen we dat er in 1864-1870 geen middeleeuwse kelders te bespeuren waren, maar wel was er sprake van legenden over oude kelders, vergeetputten en andere geheime gangen. Wist men in het bouwjaar van onze kelder in 1807 (?) meer over die oude kelders en heeft men dan gepland om de verbinding te maken tussen de twee kelders? Men heeft in elk geval een serieuze inspanning geleverd: enkel met hamer en beitel heeft men ongeveer van die eeuwenoude fundamente één meter weggekapt en dan heeft men de moed opgegeven. Aangezien de muur op de eerste verdieping 205 cm dik is, moeten zijn fundamente nog dikker zijn. Achteraf heeft men alles proper afgesloten met die twee bakstenen muurtjes die voor het eerst door Basiel Van Wonterghem werden opengemaakt en in 2001 door ons.

Wat mij als fossielenzoeker dadelijk opviel, was dat men onderaan in de fundamente zandsteen met schelpen erin gebruikt heeft. Die stenen kunnen niet tegen de regen; wanneer ze één dag in de regen liggen, kan men ze met de blote hand verpulveren. Die zandstenen zijn van tertiaire oorsprong; het eoceen, meer bepaald van het Lutetiaan (ex-Paniselliaan) en zijn te vinden o.m. in Aalter, Sint-Joris, Beernem en Balegem.

De aanzet van  
de zuidmuur

De schoorsteenmantel; de mooie haard,  
nog te zien in 1941, is verdwenen.



De dichtgemetselde  
deuropening tot de  
schuine trap

Een dichtgemaakte poort;  
gaf die doorgang van de oude  
donjon tot de bijgebouwen?

Wanneer men op de refter van de school klautert, heeft men een goed  
zicht op de westmuur van onze donjon. Let wel op:  
de vroegere binnenmuur is nu een buitenmuur geworden.

## De schets van A. Janssens

Tijdens verbouwwerken in 1940-1941 aan het kasteel werd een schets gemaakt door Antoine Janssens. Blijkbaar is er dan heel wat veranderd aan het kasteel: het platform, dat eerst de volledige lengte van de muur besloeg, werd veel kleiner; de mooie haard, nog beschreven door De Potter en Broeckaert, verdween, enkel de schoorsteenmantel is nu nog te bespeuren; de ringen in de muur om de gevangenen aan vast te ketenen op de tweede verdieping zijn verdwenen en ook de stenen trap die leidde van de benedenzaal naar de eerste verdieping werd afgebroken. Vreemd is wel dat de afmetingen door Janssens vermeld niet kloppen met de huidige: de hoogste muur is wel degelijk 15 meter hoog en geen 9,20 meter.

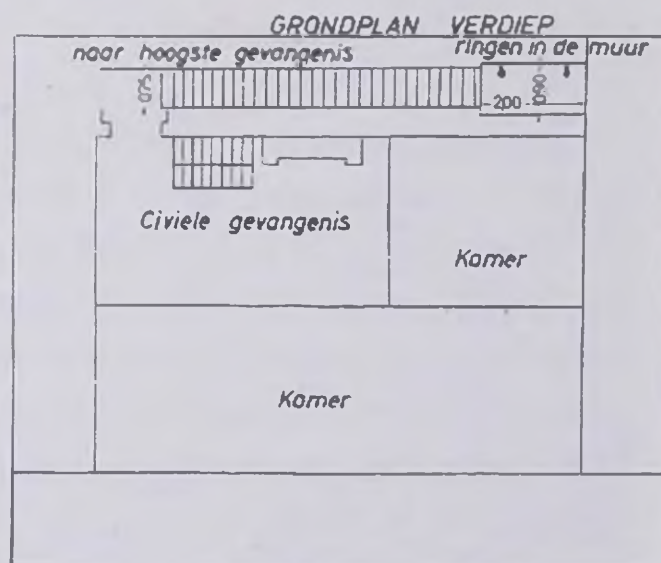
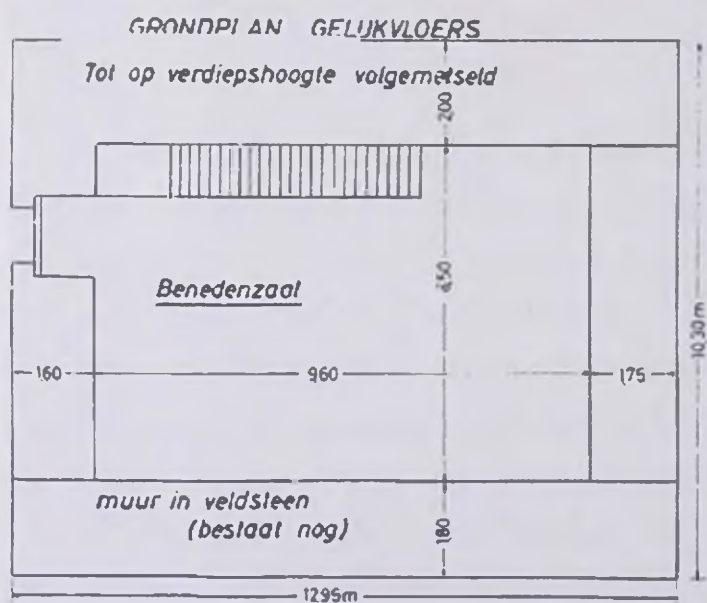
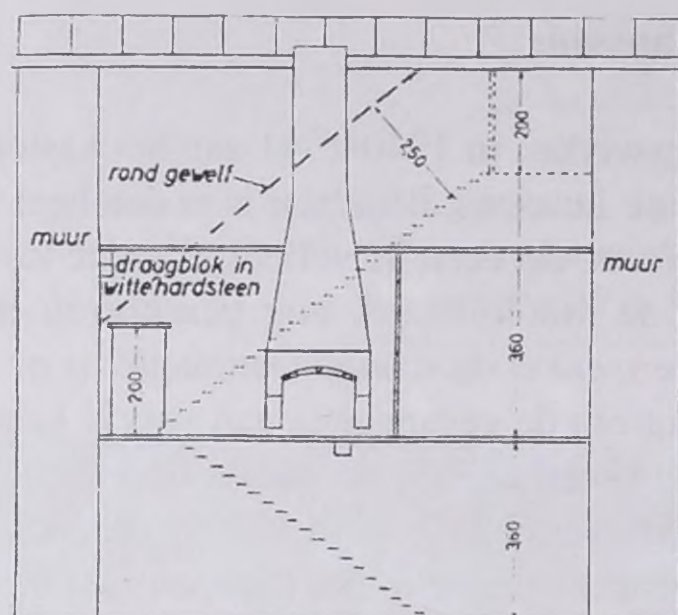
## Een dubbele omwalling

Alle Karolingische villae waren gebouwd op een opgeworpen heuvel en waren omringd door een gracht die dikwijls aangesloten was aan een rivier. Ernaast op een tweede eiland gelegen, stond meestal een kerk. Later werd er op de heuvel of motte een houten toren gebouwd en nog later werd die vervangen door een stenen: een donjon. Soms, zoals in Nevele, evolueerde het geheel tot een mottekasteel waarvan de omwalling was aangesloten op de Poekebeek. Zo bekwam men een niveauverschil van zo'n zeven meter tussen het water en het hoogste punt van de motte. Een deel van de grachten is nog te zien op het grondplan van 1683. Zelfs op de atlas van de onbevaarbare waterlopen van 1954 is nog een langwerpige vijver te zien, alhoewel die laatste gracht al in 1950 gevuld werd.

Toen in 1983 de Kredietbank gebouwd werd, vond men bij de graafwerken de funderingen van de twee bruggenhoofden in veldsteen. Daartussen lag waarschijnlijk een houten geraamte of een ophaalbrug die bij onheil weggenomen of opgehaald werd.

Wat ik zeer vreemd vind is dat de bruggenhoofden niet liggen op de plaats waar ze volgens de oude kaarten zouden moeten liggen. In de 17e eeuw en later tekende men steeds de gracht zeer dicht bij het kasteel, en de ophaalbrug lag dicht bij de straat. Waarschijnlijk was er een tweede omwalling met de ophaalbrug dicht bij de C.Buyssestraat op de plaats waar nu de Kredietbank staat.

Volgens de heer Jules Schelstraete was op die plaats op zo'n anderhalve meter diepte een "trechtersvorm in natuursteen" te zien, aansluitend aan de



### Plan van het oud kasteel te Nevele.

Gegevens gedurende de verbouwingswerken opgemeten 1940-1941  
(door Antoine Janssens).

Nota i.v.m. het plan. Sedertdien zijn verdwenen:

- de ringen om de gevangenen aan vast te ketenen,
- de stenen trap van gelijkvloers naar 1<sup>e</sup> verdieping
  - de open haard
- balustrade over de volledige lengte van de westmuut
- de noordmuur (1,6 m) en de zuidmuur (1,75 m) (waren die twee muren dan nog echt te zien, of enkel nog de fundamenten?)

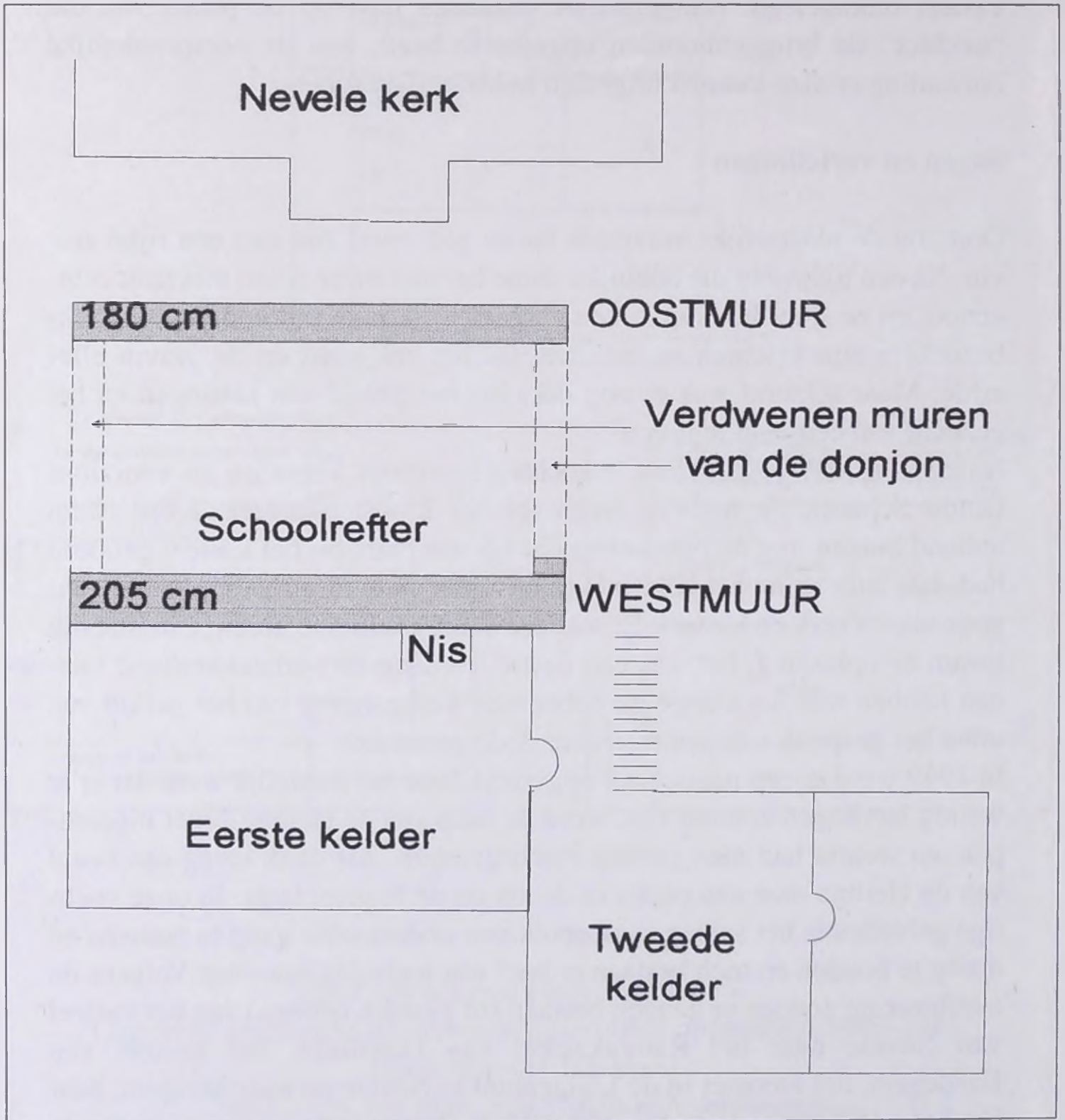
straat. J. Schelstraete tekent ook een schets; die trechtervorm zien we ook op de kaarten! Waarschijnlijk is in 1983 ook de oude toegangsweg naar het kasteel blootgelegd. Aangezien A. Janssens juist op de plaats van die "trechter" de bruggenhoofden opgemerkt heeft, zou de oorspronkelijke omwalling er alzo kunnen uitgezien hebben. (Zie schets)

## Sagen en vertellingen

Ooit zou de plaatselijke verarmde baron getrouwd zijn met een rijke gravin. Na een tijdje zag die adellijke dame het niet meer zitten met haar echtgenoot en ze sloot hem op in een vergeetput. Lange tijd hoorden de kerkbezoekers zijn klachten en zuchten, tot het stil werd en de gravin alles erfde. Maar achteraf was er nog dikwijls het geluid van kettingen en het gezucht van een man te horen!

Na een OCMW-vergadering bezochten secretaris Vermeire en voorzitter Guido Schaeck de herberg rechtover het klooster/kasteel. Toen kwam iemand binnen met de boodschap dat hij iets raars bij het kasteel gehoord had. Iets later stond het hele café te luisteren en te discussiëren in het gangetje tussen kerk en kasteel. Er was een soort geblaas te horen. Uiteindelijk kwam de oplossing: het was een nest uilen. Zou dit verhaal verband kunnen hebben met het vorige en hebben de kerkgangers van het geluid van uilen het gespook van een rusteloze dode gemaakt?

In 1949 werd er een naaischool opgericht. Toen het duidelijk werd dat er te weinig leerlingen zouden zijn, werd de hulp van de Heilige Jozef ingeroepen, en weldra had men genoeg inschrijvingen. Als dank kreeg een beeld van de Heilige man een plaats in de nis op de binnenplaats. In onze vochtige gebieden is het schier onmogelijk een onderaardse gang te bouwen en droog te houden en toch bestaan er heel wat legendes daarover. Volgens de overlevering zouden er gangen bestaan (of bestaan hebben) van het kasteel van Nevele naar het Rattenkasteel van Hansbeke, het kasteel van Landegem, het klooster in de Langemunt te Nevele en naar Meigem, naar het hof van Steenkiste te Vosselare. In die laatste geheime gang zou er te Vosselare een glazen bol liggen die elk jaar iets verder naar het kasteel van Nevele toe rolt en wanneer hij hier in Nevele aankomt zal alles ontploffen!



Situatieschets.  
 (Tek. C. De Grootte)



## Iets over de heren van Nevele

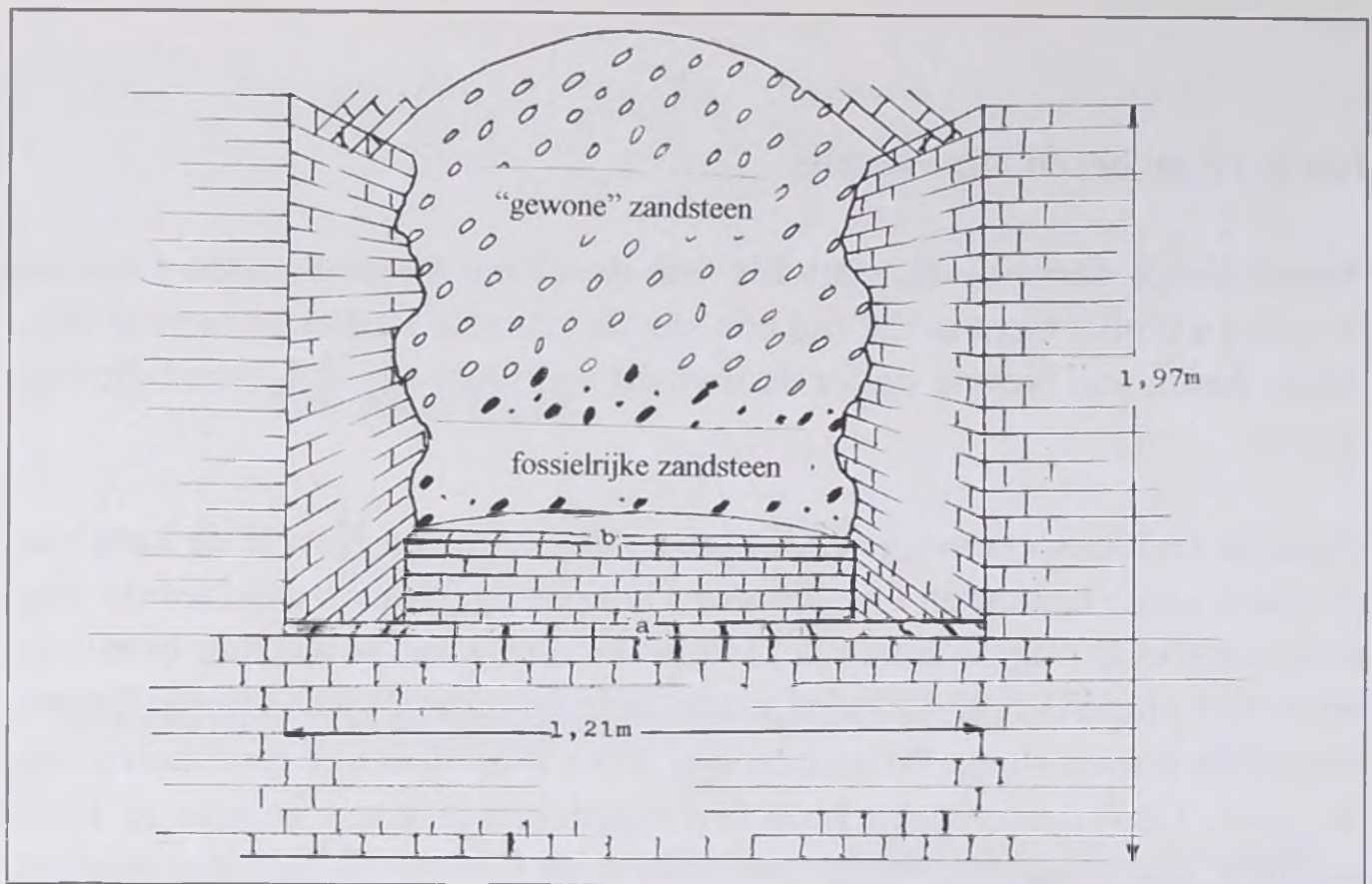
Aanvankelijk dacht ik dat omwille van de kleine afstand tussen Gent en Nevele en omdat Gent in die tijd één van de grootste steden ter wereld was, dat de heren van Nevele onder de invloed van Gent stonden, maar dit was niet zo.

Rond de Guldensporenslag (1302) kozen de heren van Nevele de kant van de graaf van Vlaanderen Gwijde van Dampierre; Wouter van Nevele was zo bijvoorbeeld opgesloten in het Franse Falaise, waar de wachter hem treiterde met plagerijen en gemeenheden, hem bedorven vlees te eten gaf en hem in de boeien sloeg. Wouter en zijn broer Willem waren raadsheren van de graaf. Gent daarentegen koos een eigenzinnige koers en was in 1302 neutraal; alleen oppositieleider Jan Borluut uit Gent vocht met zijn mannen mee met de Vlamingen.

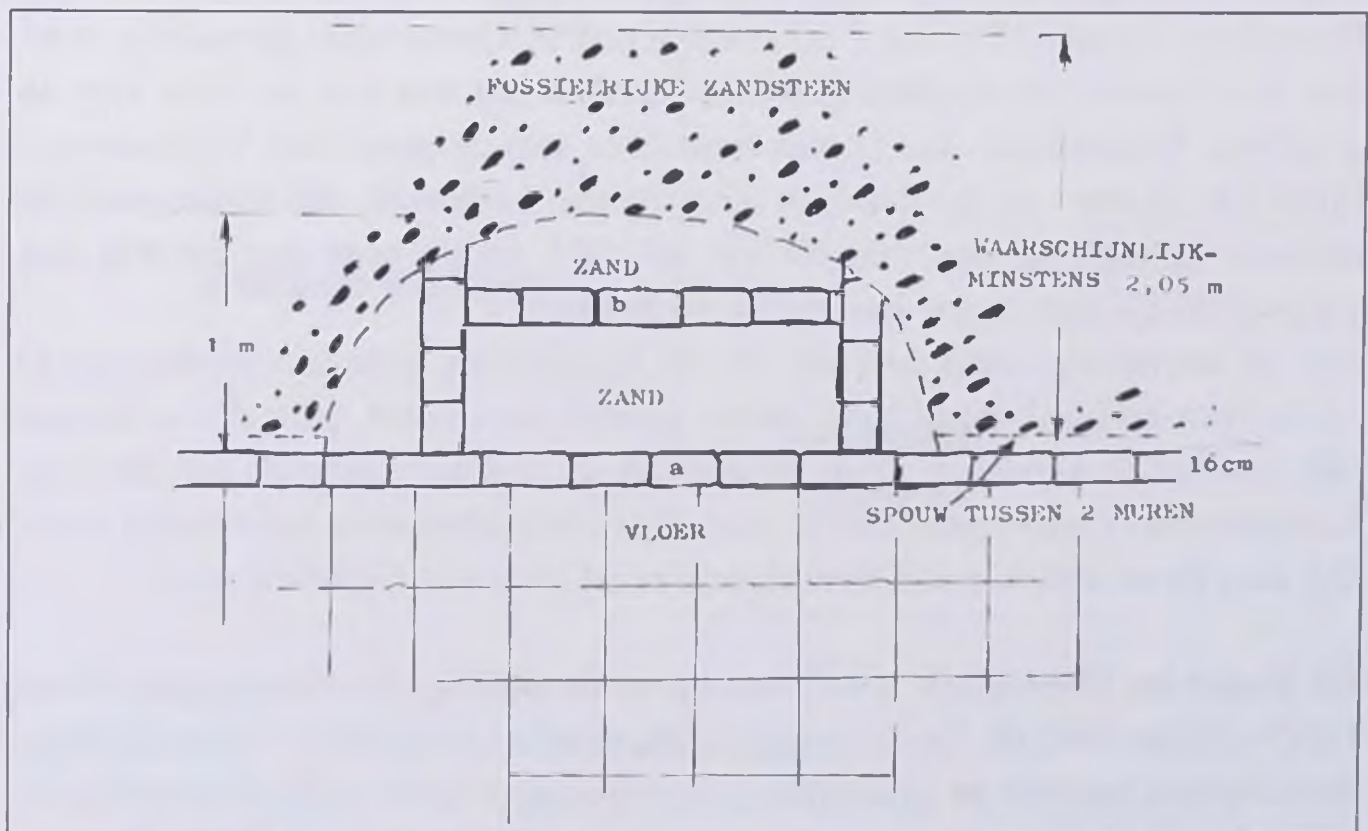
Tijdens de Gentse opstand (1379-1385) was de heer van Nevele Jan de Fosseux. Het is niet duidelijk of het Jan I dan wel Jan II was, maar ze waren beiden zeker graafgezind. Jan I was gouverneur van Artesië, en dat was Frans bezit vanaf 1191. Jan I zal zeker tegen de Gentenaars gevochten hebben. De Fransen en de Bourgondiërs streden immers aan de zijde van de graaf van Vlaanderen. Jan II was raadsheer van de graaf van Vlaanderen - Filips De Stoute - en zal dan ook de zijde van Lodewijk van Male gekozen hebben. Tijdens de slag van Nevele in 1381 zal de heer van Nevele dan waarschijnlijk zijn eigen stad belegerd hebben!

Zou de bevolking soms de kant van de Gentenaars gekozen hebben, en is ze daarom zo hard aangepakt? *Doen ghinck men voort, alle die reste van der prochie te berooven ende verbarnen, in sulcker voughe, dat die inghesetene gheel naect ende bloot, met wijfs ende kijnderen, haerlieden veerden loopen moesten, ende men slouch er al doot dat Gendsch was.*

De Potter en Brouckaert schrijven dat in de oorlog van Gent tegen Filips De Goede in 1452 de "Nevelingen" zich met de Gentenaren *vereenigd* hadden. Samen hebben ze grafelijke troepen aangevallen in St.-Eloois-Vijve. Acht dagen later werd er een grote veldslag geleverd te Nevele. De heer van Nevele was dan Jan II van Montmorency, een trouw volgeling van de graaf van Vlaanderen Karel De Stoute. Hij deed al in 1432 aan de graaf hulde over het Land van Nevele, volgde hem naar Atrecht, ter sluiting van



Frontaal zicht op de nis: muurtjes a + b zijn door ons weggekapt tot op dit niveau. Merk op dat daar waar de bakstenen 'botsen' tegen de oude muur, ze een wachtmuur vormen, klaar om andere bakstenen te 'ontvangen'.  
(Tek. G. Schaeck)



Doorsnede van de nis op vloerniveau. Merk op dat de middeleeuwse muur weggekapt is: ongeveer 1 m. zandsteen is verwijderd. Muurtjes a + b hebben geen fundamenten; ze staan er dus maar 'voorlopig'.  
(Tek. G. Schaeck)

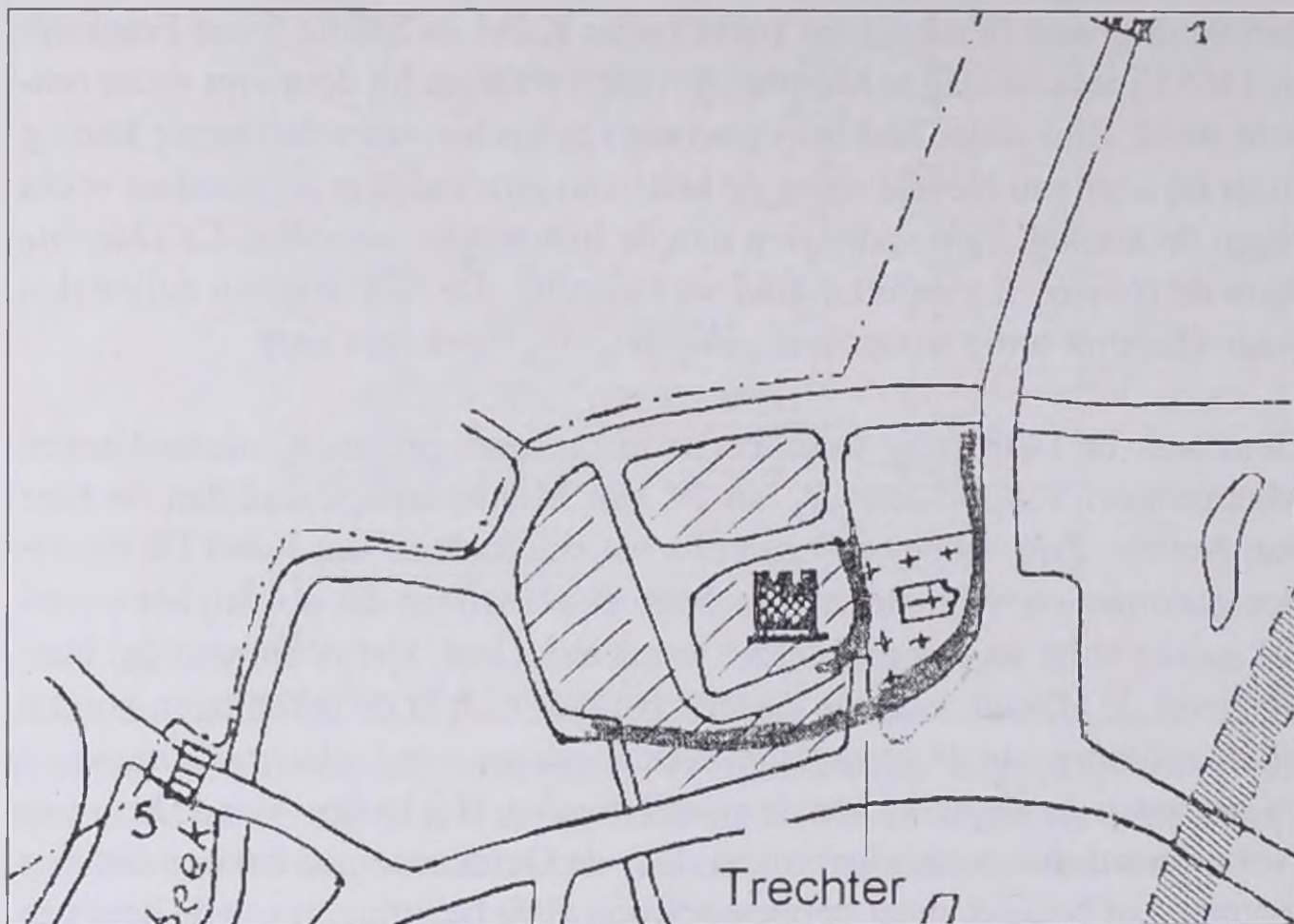
een verdrag met Frankrijk en vocht onder Karel de Stoute tegen Frankrijk in 1465 tijdens de slag te Monthléry; reden waarom hij door zijn vader onterfd werd. Zijn vader had hem gevraagd te vechten met de Franse koning maar de heer van Nevele sloeg de bede van zijn vader in de wind en vocht tegen de koning. Zijn vader riep dan de historische woorden: *Ce chien de Jean de Nivelles, il s'enfuit quand on l'appelle*. De Nevelenaren zullen dan waarschijnlijk terug in opstand gekomen zijn tegen hun heer.

Gent was in 1488 (nog maar eens) in opstand gekomen, ditmaal tegen Maximiliaan Van Oostenrijk. Jan IV van Montmorency was dan de heer van Nevele. Zijn vader heeft aan diverse veldtochten van Karel De Stoute deelgenomen en wij kunnen onrechtstreeks bewijzen dat ook hij het wettelijk gezag volgt en dus problemen heeft met Gent. Het document dat handelt over de afbraak van ons kasteel, bevindt zich in de rekeningen horend bij de *rekening van de geconfisqueerde goederen van gevluichte Gentenaars en personen die de partij van de vijand houden*. Het kasteel van de heer van Nevele werd dus deels afgebroken door de Gentenaars; ze hebben het niet gevraagd of betaald, maar hebben gewoon al de bezittingen van de heer van Nevele aangeslagen.

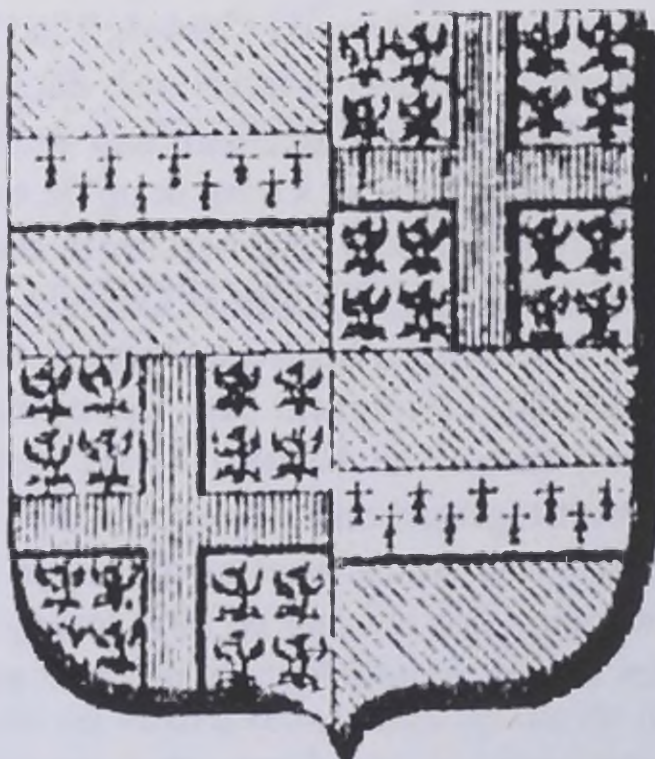
### **Een nieuwe heer van Nevele?**

Als men surft op het internet en men tikt "Nevele 1381" in, komt men op de website van Genk terecht, waarop te lezen staat dat Gerars, jonkheer en zoon van de graaf van Brienne, ook deelnam aan de slag van Nevele in 1381. Toen ik "Montmorency" intikte, kwam ik op de website van Andries Van Den Abeele van Brugge terecht. Hij beschrijft daar de geschiedenis van het huis "de Lombard", waar Philippe d'Ongnies gewoond heeft. Hij was o.m. burgemeester van Brugge, heer van Ongnies, van Oostvleteren en van Watou. Na 1568, in opvolging van de onthoofde Filips van Montmorency, werd hij baron van Nevele! Ik zet hier een uitroepteken omdat ik die naam nooit tegengekomen ben, niemand vermeldt hem. Na onthoofding van de graaf van Horne weet men dat zijn bezittingen aangeslagen en verpacht werden voor zes jaar en later teruggegeven zijn aan de familie, maar dit alles is zeer onduidelijk. En nu duikt een onbekende heer van Nevele op!

Zijn familie kwam uit Artesië, zijn vader was gouverneur van Doornik geweest en heeft ook Keizer Karel gediend. Hij was zijn kamerheer en



De bruggenhoofden bevonden zich juist aan de 'trechter'.  
 Zou het vroegere grachtenstelsel er zo kunnen uitgezien hebben?



Het wapenschild van de familie d'Ongnies.

Philippe trouwde met Margaretha van Hames. Haar familie kwam uit Middelburg. Haar gootvader heeft ook keizer Karel gediend. In een charter van 1520 staat hij vermeld als *Hoofdopzigter der konynen-perken van Keizer Karel*.

Wanneer Philippe d'Ongnies de eigendommen van zijn verarmde schoonmoeder wil overkopen, richt hij een bede aan de Spaanse koning Filips II om vermindering te krijgen van *het regt van den Tienden penning*. De koning gaat hiermee akkoord *omwille van de goede diensten die hij bewezen had aan Keizer Karel en aan ons toen wij 14 jaar waren*, zegt de koning. Als hoogbaljuw van Brugge en het Brugse Vrije, als heer van Middelburg en als kapitein van het groot kasteel van Sluis, kwam de heer van Nevele in het volle middelpunt van de godsdienstoorlog, die dan woedde tussen calvinisten en katholieken. In 1572 probeerden de watergeuzen hem gevangen te nemen maar de versterkte burcht van Middelburg weerstond de belegering. Anders liep het af op 20 maart 1578: het stadje en het kasteel werden veroverd door de geuzen en de d'Ongnies werd gevangen genomen! Hij werd opgesloten in de gevangenis van Gent. Gelukkig kon hij op de tussenkomst rekenen van Willem van Oranje. Niet alleen zorgde zijn jeugdvriend ervoor dat hij vrijkwam, maar op 1 september 1579 nam hij hem in zijn koets mee naar Brugge (*commende met den prince van Oraigne, sittende by hem in syn coutse*). Onder diens hoge bescherming werd d'Ongnies vriendelijk begroet door het calvinistisch bestuur.

Begin 1582 werd de Spaanse koning Filips II vervallen verklaard als vorst over de Nederlanden en alle vooraanstaanden moesten de eed van trouw afleggen aan het nieuwe bestuur. Philippe weigerde - Filips II was ook een jeugdvriend van hem - en hij werd verbannen. Hij zou Vlaanderen nooit terugzien. Hij stierf in Frensz op 5 april 1583. Wij weten (nog) niet hoe lang hij heer van Nevele was.

### **De nevelen over het kasteel van Nevele**

Over het kasteel blijven nog vele vragen onbeantwoord. Bestond het kasteel enkel uit een donjon of waren er bijgebouwen aangezet? Wanneer we noteren welke diensten en functies in het kasteel waren ondergebracht (de vier-schaar, de gevangenis, de woonplaats van de amman, de rosmolen, de ontvanger had daar zijn zitdagen, voorname personen konden er eten en overnachten, 10 soldaten verbleven er, opslagplaatsen, stallen, verblijven voor personeel) dan moet dit gebouw toch een grote omvang hebben gehad.

Nevele — Het Klooster en de Kerk.



Klooster en kerk met vooraan het verdwenen uitleeshuisje (1890-1910).  
(Verzameling André Bollaert)

Bij verbouwingswerken in 1983 vond de eigenaar schietgaten in de 50 cm dikke muren juist boven de kelder. Zou men die nog geplaatst hebben in de 19e eeuw? Ook de keldertrap is zeer uitgesleten, misschien is dit ondergronds complex toch ouder dan vermoed?

Bij het aanleggen van de oprit botste men op drie ondergrondse gewelven, zo'n 15 meter van de straat verwijderd. Men dacht aanvankelijk aan ijskelders, maar het gebruik daarvan dateert pas van begin 19e eeuw. Stond daar in 1381 een gebouw, aansluitend aan de ophaalbrug bij de bruggenhoofden, en werd alles toen verwoest? Wat ik zeer spijtig vind is dat er geen onderzoek gebeurd is t.g.v. de werken voor de Kredietbank in 1983. Dat was immers de kans voor archeologen om alles op te meten, te onderzoeken. Om dergelijke fouten in de toekomst te vermijden, ijveren wij met de werkgroep Archeologie, Monumenten en Landschappen om een aantal gemeenten samen te brengen, die dan een archeoloog zouden aanstellen.

Het kasteel van Nevele heeft zijn geheimen nog steeds in "nevelen" gehuld. Hopelijk is met dit artikel de aanzet gegeven om via geschreven en materiële bronnen dieper in te gaan op het verleden van dit kasteel.

Hugo SCHAECK, Hansbeke

### Geraadpleegde werken

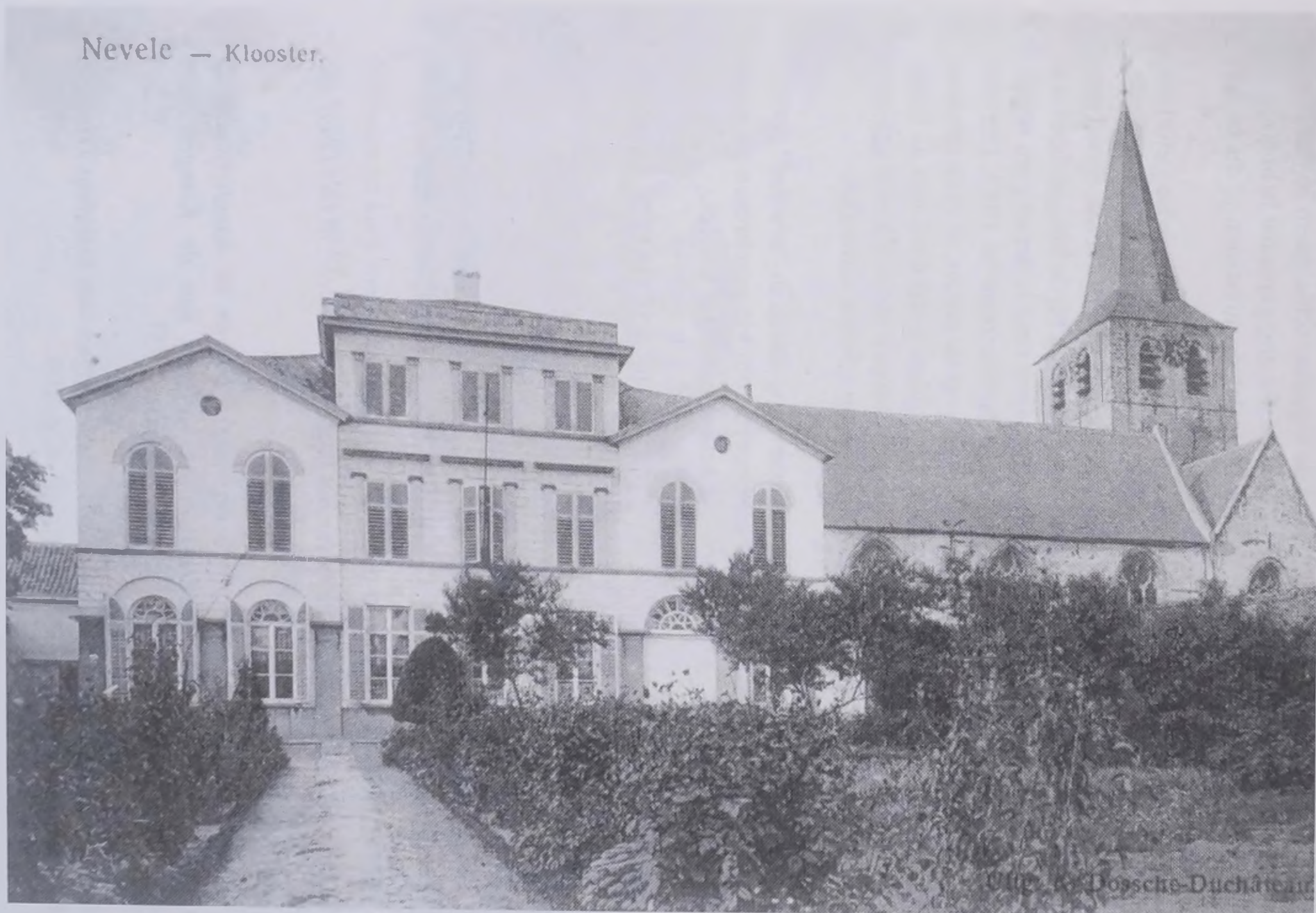
F. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, arrondissement Gent, deel 3, Nevele*, Gent, 1864-1870.

A. Janssens, *Nieuwe gegevens over het kasteel van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. 4 (1973), afl. 1, p. 25-34.

A. De Vos, *De strijd tegen de vrijbuiters binnen de kasselrij van de Oudburg (1584-1609)*, in *Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis*, voorlichtingsreeks nr. 18, Gent, 1957.

J. Van de Castele, *Nevele in de visitatieverslagen van bisschop Triest*, in *Het Land van Nevele*, jg. 7 (1976), afl. 4, p. 199.

Nevele — Klooster.



Onze oudste foto dateert van 1900. (Fotoverzameling Carlos Lips)



J. Van de Castele, *Elektriciteit en spionage te Nevele in Wereldoorlog I*, in *Het Land van Nevele*, jg. 13 (1982), afl. 2, p. 65-95.

A. Janssens, *Vijftig jaar geleden: Winterhulp te Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. 21 (1990), afl. 2, p. 91.

A. Janssens, *H. Mauritius, kerpatroon van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. 22 (1991), afl. 1, p. 19.

T. Penneman, *Volksgeloof en volkssagen in het Land van Nevele (1840-1974)*, in *Het Land van Nevele*, jg. 8 (1977), afl. 3-4.

J. Van De Castele, *Grauwe Zusters of Penitenten-Rekollektinen te Nevele: 1502-1784*, in *Het land van Nevele*, jg. 9 (1978), afl. 4, p. 155-255.

K Verschelde, *De geschiedenis van Middelburg in Vlaanderen*.

N. Kerckhaert, *Kroniek van Bachte-Maria-Lerne*.

N. Kerckhaert, *400 jaar Ooidonk*.

G. Van Doorne, *De woonstede door de eeuwen heen*.

K. Lanclus, *Bouwen door de eeuwen heen*.

## **Bijlage**

RAG, Baronie Nevele, nr. 141, 1561-1562 (f 42 r) transcriptie: Jan Luyssaert.

Reparatie an(den) Castele te nevele

Item betaelt ghelein van(den) bossche groef smet (= smid van grote ijzeren voorwerpen) voor va(n) een eyser traelle die hem van oodonck ghesonde(n) was te mak(en) een(e) traelle te maken an(den) Casteel te Nevele comt daer vooren xij £ gr.

## Nevele — Kerk en Klooster



Een foto van 1930 toont het klooster en de westmuur van de donjon.  
De balustrade liep dan nog over de volledige muur. (Fotoverzameling Carlos Lips)

Item betaelt den voorn(omden) ghelein van(den) bossche van hondert en(de) vyf yzers ten ij sch. gr. tpond welc hy dede totter bovenghenomde traille comt tsammen xi £ iiij sch. gr.

RAG, Baronie Nevele, nr. 144, 1567-1568 (f 75v) Ander uuytgheven van Reparationen ghedaen an tSchepenhuis ende vanghenesse te Nevele

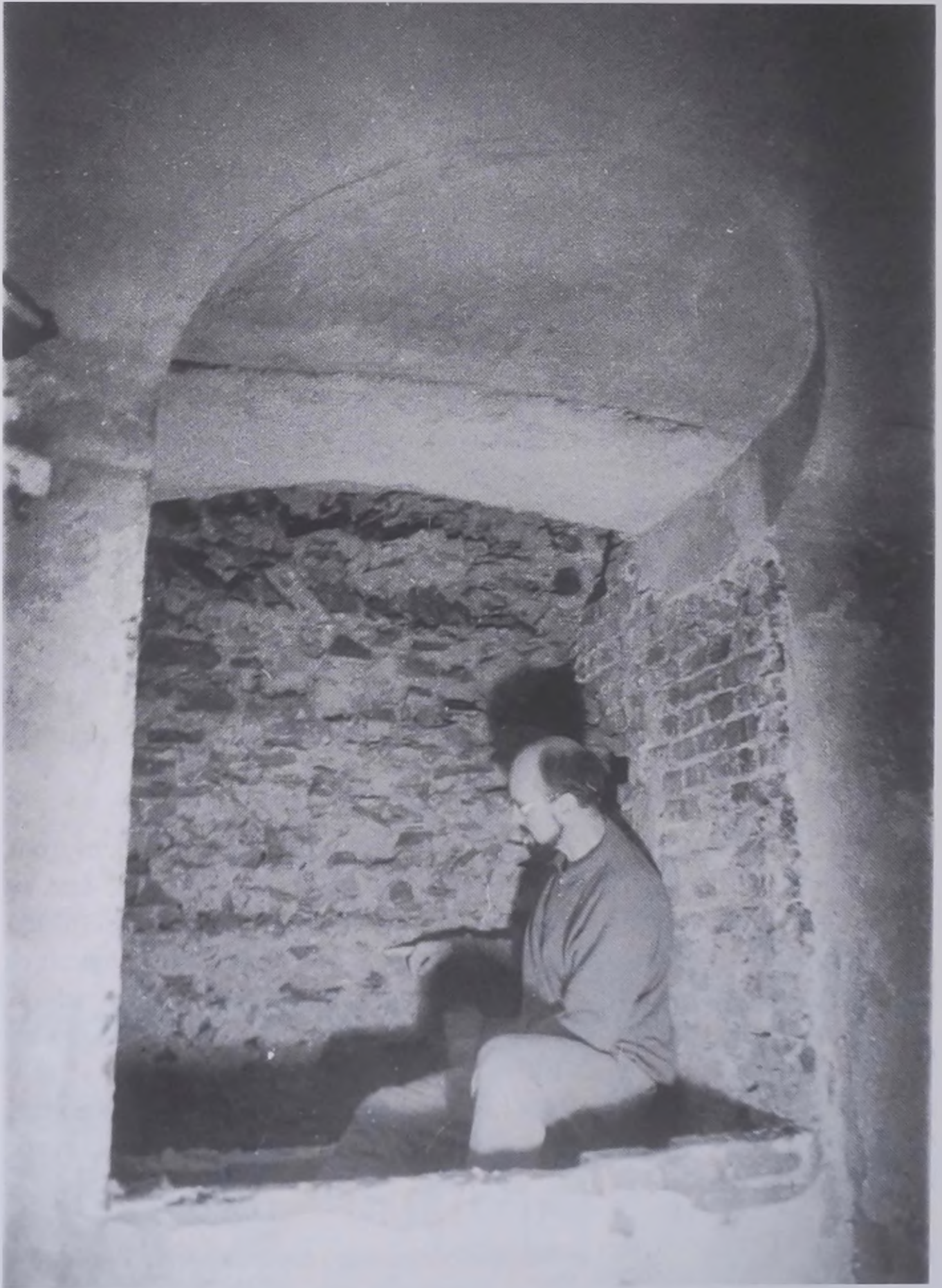
Eerst betaelt an hendrick De munck temmerman van syne(n) ambachte voor achthie(n) Daghe(n) die hy gewrocht heeft Int Ryse(n) (= verhogen) van(den) solder bove(n) Der vierschare en(de) jnt maecke(n) van vier veynsters ten xvj sch. p. tsdaeghs volgende zyn acquit Draghende De somme xiiij £ viij sch. p.

Item betaelt an Joos van cotthem metse(r) van syne(n) anbachte voor zessendertich Daghe(n) Die hy ghemetst heeft In het voede(n) (= ???) en(de) ryse(n) van(de) ghebinde(n) ofte balcke(n) van(de) selve(n) soldere tpaver(en) (= bevloeren) van(de) zelve(n) zolde(re) tmestsse(n) van twee monteye(n) (= ???) tmake(n) van ee(n) veyster benede(n) upde camere bove(n) tschepenhuis ende tmaecke(n) van ee(n) Dackveyster te(n) pryse van xv sch. p. sdaeghs conforme synder quictan(tie) Dwelck bedraecht De som(m)e xxvij £

Item betaelt an Gheerolfuyne va(n) chotthe(m) den voorn(omden) Joos husvr(auwe) voor neghenendertich Dagh(en) en(de) een halve(n) Die zy Den voornomden Joos ghedient heeft(f 76 r) Int voorn(omde) metse(n) ten pryse van acht schell(ingen) par(isis) tsdaegs, volghende haer quicta(tie) hier voore(n) ghedient Dwelck bedraecht de somme va(n) xv £ xvj sch. p.

Item betaelt de w(eduwe) van Eloy claeys voor zes Daghe(n) te(n) viij sch. p. sdaechs de welcke hy gewrocht heeft in het helpe(n) van(de) voornomde Gheerolffuyne en(de) tdelve(n) van(de) zande en(de) zavele welcke zes daghe(n) draghe(n) ij £ viij sch. p.

Item betaelt an franchoys De wilde weert en(de) tavernier jnde herberghe ghenaeemt de(n) jnghele voor het noenmael van veerthie(n) persoe(n) te(n) ij sch. vj gr. p. elcke(n) persoon de welcke ghecraweyt (= zekere gedwongen verplichtingen vervullen jegens een heer) hebben jnt haele(n) vande zande zavel steen en(de) haut ij £ ix sch. gr. p.



De auteur, zittend in de opengekapte nis, duidt in de fundamenten de gens aan van de zachte fossielrijke zandsteen en de hardere zandsteen.  
(Foto K. Degroote)

Item betaelt jn hande(n) van Gillis van(den) berghe wonende te Ghendt over ijC I dobbele paveertichele(n) (= vloertegels) vj sch. viij p. en(de) voor twee duyst vyfhondert tichelstee(n) xxxix sch. ij gr. volghende en(de) naer tuuytwys(en) va(n) zyne(n) quictan(tie) waeraf de Dobbele paveertichele(n) meest Toodonck verbesicht waere(n) dwelcke(f 76v) twee somm(n) draghe(n) In ponde(n) Deser Rekeny(nghe) xxj £ x sch. p.

Item betaelt Jn handen va(n) franchoys slock temmerman van syne(n) anbachte van tweentwintich Daghen en half ten xij sch. p. sdaechs Die hy swinters (?) daeghe ghewrocht heeft up tvoornomde Schepenhuis ende voor dertich daghe(n) die syne(n) zone ghewrocht heeft jnt voornomde werck te(n) viij sch. p. sdaeghs Dwelck bedraeght volghende ende naer uuytwyse(n) van synder declaratie De somme van xvijj £ xiiij sch. p.

Item betaelt jn hande(n) van(de) zelve(n) voor dryentwytich Daghe(n) De welcke hy ghewrocht heeft volghende syne(n) voorn(omde) declaratie als mre. Jan de mey ticheldeck(er) hier naer gheschreve(n) het tdicheldack verleyde te(n) pryse va(n) xvj sch. p. sdaeghs Welck bedraeght In ponde(n) deser Rekenyn(ghe) xvijj £ viij sch. p.

Item betaelt In hande(n) van franchoys De wilde fs. franchoys voor vyftich root wulghe(n) berts dat hy daer toe ghelevert heeft xxvij sch. p. Ende voor ee(n) hondert xix voet(n) popeliere(n)(f 77r) solderbert ij £ x sch. vj gr. p. Draghende tsamen iiij £ v sch. vj gr. p.

Item betaelt an Jacob van(den) steene voor vier zolder rebben thien voete(n) lanck en(de) vier duymen viercant ij £ x sch. p. en(de) voor ee(n) hondert solderberdt ij £ viij sch. p. dDelck tsamen bedraeght iiij £ xvij sch. p.

Item betaelt an meester Jan de mey ticheldecke(r)) voor lvij Daghe(n) te(n) ij sch. gr. sdaeghs v £ xiiij sch. p. De welcke hy besich gheweest heeft jnt verdeck(en) vander vanghenesse te Nevele Ende voor tzestich daghe(n) en(de) eene(n) halve(n) voor marck van hende zyne(n) cnape Die hem diende te(n) zes sch. sdaeghs iij £ vj sch. gr. ende va(n) twee base(n) viij gr. Draghende tsaemen volghende zyne(n) quictan(tie) viij £ xv sch. ij gr. beloope(nde) In ponde(n) deser Rekenyn(ghe) cv £ ij sch. p.



Het kasteel in huidige toestand (Foto H. Schaeck)

Item betaelt an Gillis van(den) berghe over de leveringhe van(de) tichele(n) en(de) latt(en) by d(en) voorn(omden) mr. Jan v(er)oorbuert (= gebruikt) volghen(de) en(de) naer d jnhoude(n) van zyne(n) declarat(ie) en(de) quictan(tie) de som(m)e van twee pond(en) xiiij sch. ix p. groot(en) belopen(de) jn ponde(n) des(er) Rekenyn(ghe) xxxij £ v sch. p.

(f 77v)

Item betaelt In hande(n) van Joos wittewronghele smet wonende te Nevele van(den) yserwerck Dwelck hier toe ghelevert heeft xij £ xv sch. vj gr. p.

(f 78r)

Item betaelt In hande(n) van jan regiers over De leveringhe van(den) ordunsteene verorbuert Int maecke(n) van ee(n) dackveinst(er)(..) vij £ vj sch. p.

Item betaelt In hande(n) van augustyn van wonterghem over de schipvrecht van ghendt tot nevele van tbringhe(n) van(de) materiale(n) Die hy tot Dit werck ghebrocht heeft (..) midtgaders tvoere(n) van acht hondert houdts Dwelck hy voerde om myne(n) heere van hoorne van Landeghem tot tcasteel van Ghendt xiii £ viij sch. p.

Item betaelt an Pieter van Hecke glaesmake(r) van tverloode(n) van xxiiij voete(n) glas waeraf de zeve(n) voete(n) glas nieuwe waere(n) Die hy up tzelve schepenhuis ghestelt heeft (..) iij £ x sch. p.

## MOED EN ZELFOPOFFERING

Uit de briefwisseling van de gemeente Nevele gezant door Daniël D'Hooge.

*Nevele, den 25 7ber (september) 1872*

*Mijnheer de Gouverneur,*

*Ik heb de eer ue ter kennis te brengen, eenen akt van zelfopoffering, die ik zooeven kom te vernemen.*

*Donderdag ll. omtrent 10 ure 's morgens bevond zich op haar werk in de nabijheid der vaart van Schipdonck, op eenige meters des dorps onzer gemeente, immers recht over de woning vanden genaamden Amandus Wijngaerd, de genoemde Marie Therese Oosterlinck, werkvrouw te Nevele, vergezeld van haar onwettig kind Theophiel Oosterlinck, oud 2 1/2 jaren toen eensklaps dit kind, al spelende in de vaart viel. Op het gerucht der daarbij aanwezige personen is de genoemde Henri Gheldof, oud 32 jaren, zoon van Louis, van beroep stoeldraaier te Nevele, die zich in de nabijheid bevond, dadelijk ter plaatse toegesneld, en niet dan zijnen moed raadplegende, gekleed in het water gesprongen, en ten perijkel van zijn eigen leven, hetzelfde kind uit het water gehaald en het ongehinderd aan zijne moeder overgeleverd.*

*Van dezen akt van zelfopoffering zijn ooggetuige geweest: Bruno De Dapper, Augustin De Dapper, Clemence en Sylvie Wijngaerd en meer andere, allen inwoners van Nevele.*

*Voorgenoemden Geldof geniet van een onberispelijk gedrag en ik durf verhoppen, Mijnheer de Gouverneur, dat deze menschlievende daad, door het staatsbestuur zal vergolden worden.*

*Ondertusschen aanveerd, Mijnheer de Gouverneur, de verzekering mijner hoogachting.*

*De Burg(emeest)er van Nevele.*

Daniël D'HOOGHE, Nevele



## HET GEZIN VAN PAEMEL: EEN VERHAAL UIT DE KONTENHOEK?

*Een Vlaams spreekwoord zegt: een vliegende vogel vangt meer dan een zittende. De waarheid van die volkswijsheid ondervond ik tijdens een gidsbeurt in Lotenhulle voor de leden van de Heemkundige Kring "Appeltjes van het Meetjesland" in augustus 1998. Tijdens mijn uitleg over "Moortels kapelletje" in de Lomolenstraat, was de verantwoordelijke voor het onderhoud van de kapel, Margaretha Van Overbeke, ook present. Ze ging spontaan in op mijn verzoek wat meer uitleg te geven over haar ervaringen als verantwoordelijke voor het onderhoud van de kapel. Enkele jaren tevoren had ze me eens toevertrouwd dat ze familie was van boer Van Pamel, de mythische Vlaamse boer, die Cyriel Buysse in het bekende theaterstuk oproept.*

*Na haar uitleg over de kapel, herinnerde ik haar aan haar familiale banden met de Van Pamel. Voor de toevallige aanwezigen gaf ze toen heel beknopt enige uitleg. In alle geval genoeg om me nieuwsgierig te maken naar mogelijks meer informatie over de familiale achtergronden van dit "klassiek" Vlaams toneelstuk dat zich hoogstwaarschijnlijk in onze streek, het Land van Nevele, heeft afgespeeld.*

*Ter gelegenheid van de eerste opvoering door de Multatuli-Kring te Gent op 25 januari 1903 vermeldt C. Buysse in de inleiding van de tekst onder de namen van de personages: "Het stuk speelt in een dorp van Vlaanderen op het einde van de 19<sup>de</sup> eeuw."<sup>1</sup> "Wie weet, was dat dorp Poeke niet?", dacht ik. Poeke speelde immers ook een rol als topografische achtergrond in twee andere verhalen van C. Buysse, die ik in vroegere publicaties heb besproken.<sup>2</sup>*

*Ik maakte een afspraak met Margriet Van Overbeke. Het resultaat van ons gesprek leest u in het interview dat volgt.*

---

<sup>1</sup> C. BUYSSE, *Het Gezin Van Paemel*, Manteau/Antwerpen Amsterdam, 1986.

<sup>2</sup> A. STROBBE, *De St.-Sebastiaansgilde in Poeke en Lotenhulle*, Uitgave Land van Nevele, Davidsfonds Lotenhulle-Poeke en St.-Sebastiaan-Vrije Lotenhulle, Nevele 1990; A. STROBBE, *Lotenhulle in het werk van Cyriel Buysse*, DF-Spiegel Davidsfonds Lotenhulle-Poeke, jg. 15, nr. 2.

*Margriet, je beweert dat je familie bent van de familie Van Pamel, die model stond voor Cyriel Buysse's toneelstuk "Het Gezin van Paemel". Kan je wat meer uitleg geven over die familieband?*

Mijn grootmoeder langs moederszijde was Romanie Van Pamel. Zij was de dochter van Jan Baptiste Van Pamel en Henrica De Clercq, vader en moeder Van Pamel in het toneelstuk. Mijn grootmoeder, Romanie Van Pamel, was getrouwd met Alfons Poelvoorde, mijn grootvader. Hun dochter, Helena Poelvoorde, is mijn moeder. Zij was getrouwd met Octaaf Van Overbeke, mijn vader. Ik heet Margriet Van Overbeke. Ik ben dus een rechtstreekse bloedverwante van de oorspronkelijke boer Jan Baptiste Van Pamel.<sup>3</sup>

*Waar ergens woonde het gezin van boer Jan Baptiste Van Pamel?*

Dat was in de wijk "de Kontenhoek".<sup>4</sup> Die wijk behoort tot het grondgebied van Ruiselede in West-Vlaanderen. De hoeve waarin de Van Pamel's woonden, lag dicht bij het Stekkebos achter Poekekasteel.

De mensen van de Kontenhoek leefden en leven traditiegetrouw het dorpsleven van het Oost-Vlaamse Poeke mee, ook al ligt de Kontenhoek in West-Vlaanderen.

---

<sup>3</sup> De familie Jan Baptiste Van Pamel: vereenvoudigde voorstelling.  
Ouders: J.B. Van Pamel (°Lotenhulle 1831-†Ruiselede 1922) gehuwd met Henrica De Clercq (°Ruiselede 1844-†Ruiselede 1912)

Kinderen: Maria Elodie (1868-1938), August (1869-1960), Kamiel (1872-1949), Henricus (1873-1951), Richard (1875-1941), Maria Romanie (1877-1950), Emiel (1878-1946) en Maria Margaretha (1886-1966).

Kleinkind: Helena Poelvoorde (1899-1958), kind van Alfons Poelvoorde (1874-1956) en Maria Romanie Van Pamel (1877-1950)

Achterkleinkind: Margriet Van Overbeke (1929-), kind van Octaaf Van Overbeke (1895-1980) en Helena Poelvoorde (1899-1958).

<sup>4</sup> Afgeleid van het Franse woord "vicomte". De kasteelheer van Poeke voerde naast zijn titel van baron ook de titel van burggraaf van Nieuwpoort en Oombergen. De Kontenhoek was een uithoek van Ruiselede die aan de "vicomte" van het kasteel van Poeke toebehoorde. De Ruiseleedse en Poekse volksmensen maakten er "de Kontenhoek" van.

Er stonden daar vroeger, langs de linkse kant van die doodlopende straatweg, drie huizekes. De straat is nu geasfalteerd en heet de Parkstraat. Ze ligt in het verlengde van de Lotenhulse Boterstraat, die achter Poekepark loopt. Het gezin van Jan Baptiste Van Pamel woonde in het eerste van die huizekes. Het was het grootste huis want het was een hoeve, geen kortwoonst zoals de twee andere. Het tweede huis was een tweewoonst die door de Poelvoordes, het gezin van mijn grootvader Alfons Poelvoorde, werd bewoond. In het derde huis woonde de familie van "Fleek" (= Felix) Van Paemel. Zij waren geen familie van Jan Baptiste Van Pamel want de familienaam werd anders, met "ae" geschreven.

*Heb jij er nog een idee van hoe de hoeve van Jan Baptiste Van Pamel eruitzag?*

Ik ben er zelf in 1929 geboren. Ik heb daar tot in 1949 gewoond. Ik heb er heel mijn jeugd doorgebracht want mijn ouders waren er ingetrouwd. Het hoeveke heeft altijd aan de kasteelheren van Poeke toebehoord. Tot 1936 was het dak nog met riet afgedekt. In 1936 is het rieten dak door een pannendak vervangen. Er stond een houten pomp voor de deur. Boven de buitendeur stond het jaartal 1640 in een balk ingekerfd. De hoeve droeg de kleuren van de kasteelheren van Poeke: de muren onderaan in het zwart geteerd, het muurgedeelte erboven in het roze geverfd, de buitenranden van de luiken en de vensterlijsten groen, de binnenkant van de luiken witgeverfd. Ik weet nog goed dat de laatste barones Ines Pycke de Peteghem zelf kwam zeggen welke verf we bij schilder Pol Bultinck van Lotenhulle moesten gaan halen om er het huis mee te schilderen.

Het huis zelf had "upperlichten" boven de ramen. Binnenin de woonkamer stond er een Leuvense stoof met achteraan een buis die langsheen de schouw naar de schoorsteen liep. Aan de buis zat er een uitspringende sleutel die diende om de stoof open of toe te zetten. Mijn nonkels hingen altijd hun klak aan die sleutel.

Naast de woonkamer was er nog een weefkamer zonder stenen vloer. In de aangestampte aarde van de weefkamer was er een blauwe arduinen steen in de vorm van een kom in de grond ingewerkt. Daarin moesten wij, de meisjes, altijd de afwas doen. Er was geen afzonderlijk achterhuis met een gootsteen. De afwas gebeurde daar in het donker want toen ik in 1949 naar Lotenhulle verhuisde, was dat straatje van den Kontenhoek nog altijd niet op het elektriciteitsnet aangesloten.



De hoeve van het gezin Van Pamel in de Kontenhoek na WO II.  
(Foto Margriet Van Overbeke)

*Hoe zag de omgeving van boer Van Pamels hoeve eruit?*

In heel het Stekkebos dat ernaast ligt, is er geen boom waar ik als kind niet ingekropen ben. We waren thuis met zeven kinderen, vijf meisjes en twee jongens. Ik was de tweede oudste. We speelden als kinderen altijd in dat bos of in de Poekebeek waarin er toen nog viskes zwommen. Het water was nog proper in die tijd. In de winter kwam het water van de Poekebeek dikwijls tot helemaal tegen ons hekken. Als het dan gevroren had, trok ik met de knechtjongens van de buurte mee om te schaatsen. Mijn moeder zei altijd dat ik een halve jongen was. Ik deed niets liever dan me aan de broekspijpen van de jongens vasthouden en me laten meeslieren wanneer ze op het ijs schaatsten. Ik kwam dikwijls thuis met scheuren in mijn kleren! Ons huis was helemaal omringd door weiden waarin onze vijf koeien graasden. Het was er altijd zeer drassig want we woonden er heel dicht bij de Poekebeek, die dikwijls overstromd was.

*Het huis lag ook in de onmiddellijke omgeving van het domein van het kasteel van Poeke. Heb je ooit van iemand van de familie iets vernomen over het feit dat je grootmoeder Romanie daar als jong meisje moest gaan "dienen"?*

Al de kinderen van boer Jan Baptiste Van Pamel moesten op het kasteel ofwel knecht gaan zijn voor de jongens ofwel gaan dienen voor de meisjes. Ze hebben daar allemaal kortere of langere tijd gewerkt. Meestal tot ze trouwden. Uitgenomen nonkel Mielke Van Pamel want die had een bult. Hij heeft nooit moeten helpen of toch... Ik herinner mij dat ook hij moest meehelpen als ze de hagen rondom het kasteelpark moesten scheren. In het stuk van Buysse heeft één van de zoons een ander gebrek, een gehandicapt been, geloof ik. Buysse heeft dat dus zelf veranderd in zijn stuk.

*Ja, C. Buysse veranderde in zijn werken, waarschijnlijk heel bewust, de oorspronkelijke namen van personen of plaatsen. Misschien deed hij dat om zo zichzelf of zijn informanten tegen mogelijke verwijten achteraf te beschermen. "De waarheid kwetst", zegt de volksmond. Niemand hoort graag de minder fraaie kanten van de waarheid over de eigen familie of over vrienden. C. Buysse wist dat ook en hield daar rekening mee. Dat is één van de redenen waarom hij de namen van concrete personen en plaatsen veranderde.*



Boer Jan Baptist Van Pamel op zijn zondags:  
een kop waar harde gestrengheid van uitstraalt.  
(Foto Margriet Van Overbeke)

*In het toneelstuk "Het Gezin van Paemel" kloppen alleen de namen van Romanie en Kamiel met de oorspronkelijke namen van de leden van het gezin van Jan Baptiste Van Pamel. De andere namen Eduard, Désiré, Celestine en Cordule kloppen niet. De plaatsnamen Ruiselede of Poeke worden zelfs helemaal niet vernoemd. C. Buysse speelt hier dus een verwarrend spel van onthullen en verhullen tegelijkertijd.*

*Wij gaan ons in dit interview op het "echte" gezin van Jan Baptiste van Pamel toespitsen.*

*Kan je ons eens vertellen, Margriet, hoe het gezin samengesteld was?*

Ik vertelde al dat de ouders Jan Baptiste Van Pamel en Henrica Declercq waren. Jan Baptiste was in 1831 in Lotenhulle geboren, moeder Henrica in 1844 in Ruiselede. Mijn nonkel, Mielke Van Pamel, heeft mij verscheidene keren verteld dat de ouders van zijn moeder Henrica De Clercq oorspronkelijk op dat hoeveke in de Kontenhoek woonden. De ouders van Jan Baptiste, landbouwer Ignatius Van Pamel en zijn huisvrouw Carolina De Cloedt, waren van Lotenhulle afkomstig. Pas na zijn huwelijk in 1867 is boer Jan Baptiste vanuit Lotenhulle naar de Kontenhoek in Ruiselede verhuisd.

Jan Baptiste en Henrica kregen er samen acht kinderen, vijf zonen en drie dochters.<sup>5</sup> Slechts drie kinderen zijn getrouwd: twee zonen en een dochter. August (°1869) trouwde met Pelagie Lema, een weduwe met één kind. Samen kregen ze nog drie kinderen. Henricus (°1873) huwde buurmeisje Elodie Poelvoorde. Ze kregen samen vijf kinderen. Maria Romanie (°1877) ten slotte, huwde de broer van Elodie, Alfons Poelvoorde. Officieel kregen ze samen zes kinderen.

De andere kinderen van het gezin Van Pamel, Maria Elodie (°1868), Kamiel (°1872), Richard (°1875), Emiel (°1878) en Maria Margaretha (°1886) bleven ongehuwd. Tussen Emiel en Margriet zijn enkele kinderen een vroege dood gestorven. Hoeveel juist, weet ik niet.

---

<sup>5</sup> Kinderen: Maria Elodie (1868-1938), August (1869-1960), Kamiel (1872-1949), Henricus (1873-1951), Richard (1875-1941), Maria Romanie (1877-1950), Emiel (1878-1946) en Maria Margaretha (1886-1966).



Oudste zus Elodie Van Pamel die de zorg voor Romanie's  
buitenechtelijk kind op zich nam.  
(Foto Margriet Van Pamel)



*Laten we onze aandacht even op uw grootmoeder, Romanie Van Pamel, richten. Heeft jouw moeder, Helena Poelvoorde, je ooit iets verteld over wat haar moeder als jong meisje in het kasteel zou overkomen zijn?*

Mijn moeder, Helena Poelvoorde, (°1899 in Kanegem) heeft me wel verteld dat ze van haar meter, Elodie Van Pamel, de oudere, ongetrouwde zuster van Romanie, wist dat Romanie getrouwd was “van-moeten”. Of het kind door de zoon van de baron was verwekt, zoals C. Buysse schreef, of door grootvader Alfons Poelvoorde, daarover heeft ze me persoonlijk nooit iets gezegd. Romanie Van Pamel was geboren op 21 januari 1877. De gebeurtenissen in het toneelstuk spelen zich af op het eind van de vorige eeuw. Mijn grootmoeder was toen een jong meisje van vooraan in de twintig. Ze kan dus de Romanie geweest zijn, die Buysse heeft geïnspireerd. Ik geloof dat toch.

*Wanneer ik haar vraag wie de zoon van de kasteelheer zou kunnen zijn die Romanie Van Pamel in verwachting gebracht heeft, moet Margriet me het antwoord schuldig blijven. Ze is niet vertrouwd met de namen van de kasteelheren en hun familieleden, die in de loop van de 19<sup>de</sup> eeuw de scepter over Poeke zwaaiden. Daarom trachtte ik zelf na te gaan welke zoon van welke kasteelheer C. Buysse in zijn toneelstuk mogelijks op het oog had. Helena Poelvoorde werd op 16 januari 1899 in Kanegem geboren. Het kind van Romanie moet dus in de lente van 1898 verwekt zijn.*

*De enige jonge baronszoon van Poeke die op het eerste gezicht als “verwekker” in aanmerking kan komen, is René Pycke de Peteghem (°1865-1930). Zijn vader Amedée stierf in 1898, 74 jaar oud. Deze René kreeg in hetzelfde jaar 1898 juist zijn tweede kindje, Etienne. Het is weinig waarschijnlijk dat hij de vader van het kind van Romanie van Pamel zou zijn. Hij was uitgesproken katholiek en had weinig contact met de plaatselijke bevolking.<sup>6</sup>*

*De enige andere kasteelheren van Poeke die verder in aanmerking kunnen komen, zijn de heren Preud’homme d’Hailly de Nieuport. Op basis van mijn onderzoekingen over de Sint-Sebastiaansgilde en over “Het Sperreken”, stelde ik vast dat C. Buysse deze adellijke familie, die tot in het*

---

<sup>6</sup> De familie Pycke de Peteghem: vereenvoudigde stamboom. Bron; I. HOSTE en L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Poeke*, Gemeentebestuur Aalter, 1985, p. 165.

jaar 1872 het kasteel van Poeke bewoonde, goed kende.

Constantin Preud'homme d'Hailly (°1807-†1866) en zijn opvolger Alfred Preud'homme d'Hailly (°1835-†1911) waren de laatste kasteelheren van dit geslacht die het grote kasteel hebben bewoond.

Vader Alfred was zijn kinderloze oom Constantin in 1866 als burggraaf opgevolgd. Baron Alfred woonde tot 1872 op het groot kasteel van Poeke. Volgens de mondelinge overlevering leidde hij een vrij losbandig leven. In 1872 huwde hij een niet-adellijke dame, Sidonie Herode. Margriet Van Overbeke vertelde me dat die dame volgens haar tante, Margriet Van Pamel, de jongste dochter van boer Jan Baptiste, hoedenmaakster van beroep was. In alle geval, die baron was onder zijn stand getrouwd en had in Poeke de roep een "bonmarcheur" te zijn. Het gerucht deed de ronde dat hij zeker het familiefortuin zou hebben verkwist, indien zijn oudere zuster, Isabelle, dat niet voorkomen had. Zij liet in 1872 het voorouderlijk kasteel van Poeke verkopen om haar deel van de erfenis veilig te stellen. Met het geld liet ze achteraf voor zichzelf het "Klein Kasteelke" in de Knokstraat van Poeke bouwen. Ze is nooit gehuwd en heeft de statige herenwoning tot aan haar dood in 1897 bewoond.

Haar broer Alfred had zich na zijn huwelijk in 1872 in Schaarbeek gevestigd. Hij had twee zonen en twee dochters. De twee zonen, Georges (°1878) en Adolf (°1881) waren, naar men beweert, allebei mannen-van-de-wereld zoals hun vader. In 1898 waren ze respectievelijk 21 en 18 jaar oud. Ze woonden op dat moment in Brugge. Het is dus niet onmogelijk dat ze in dat jaar, ten gevolge van de overdracht van het huis van hun tante, vaak in Poeke verbleven. In de kadastrale legger van Poeke van 1898 (artikel 287) worden de twee zoons als de nieuwe wettige eigenaars vermeld. Er is ook een foto bewaard van omstreeks 1900 waarop de voltallige, sjiiek uitgedoste familie van burggraaf Adolf voor de fotograaf poseert in de tuin van notaris Van Doorne in Poeke.<sup>7</sup>

Het is anderzijds ook goed mogelijk dat Romanie Van Pamel op dat moment dienstmeid was op het groot kasteel van de familie Pycke de Peteghem want ze was toen 21 jaar.

Samengevat, de mogelijkheid bestaat dat één van de zoons van de vroegere baron de jonge Romanie heeft zwanger gemaakt. Wanneer, waar en hoe

---

<sup>7</sup> I. HOSTE en L. STOCKMAN, *De Geschiedenis van Poeke*, Gemeentebestuur Aalter, 1985, p. 376.

het gebeurde, zal uiteraard het geheim van de betrokkenen zelf blijven. Eén van de zonen, Georges Preud'homme d'Hailly, werd in 1908 zelfs gemeenteraadslid van Poeke onder het burgemeesterschap van kasteelheer René Pycke de Peteghem. De oude en de nieuwe kasteelheren leefden dus, in tegenstelling tot wat sommige oudere mensen in Poeke nog altijd beweren, niet in onmin met elkaar.

Georges en Adolf, de twee zonen van Alfred Preud'homme d'Hailly, zijn de enige zonen van een kasteelheer van Poeke die als "mogelijke verwekkers" in aanmerking kunnen komen. Dat één van beiden in de zomer van 1898 Romanie van Pamel, de dienstster van het groot kasteel, echt zwanger heeft gemaakt, kunnen we alleen veronderstellen, niet bewijzen.

In alle geval, of het nu één van de jonge heren Preud'homme d'Hailly was of iemand anders, de ongelukkige Romanie werd "met haar pakske" achtergelaten. Haar lot zal zonder twijfel in Poeke en omstreken onderwerp van gesprek geweest zijn. We gaan ervan uit dat C. Buysse de geruchten die over haar de ronde deden, heeft opgevangen en het gegeven in zijn toneelstuk heeft verwerkt.

*Heb je er weet van hoe vader Jan Baptiste Van Pamel op de "schande" van zijn dochter heeft gereageerd?*

Mijn moeder heeft me verteld dat haar moeder Romanie door haar ouders thuis buitengesmeten is omdat ze dat voorkind moest krijgen. Ze is toen vlug getrouwd met haar buurjongen Alfons Poelvoorde, die drie jaar ouder was dan zij. Na het huwelijk zijn ze samen naar Kanegem verhuisd.

*Wie waren die Poelvoordes?*

Dat was een familie die in hetzelfde straatje als de Van Pamel in de Kontenhoek woonde. Hun huis was een tweewoonst die achter de hoeve van het gezin Van Pamel lag. De Poelvoordes waren gewone werkmensen die gekend waren als pensjagers want ze woonden daar dicht bij het kasteelpark. Eigenlijk was dat volk veel te gemeen in de ogen van de Van Pamel. Zoon Henricus Van Pamel was vroeger al met een dochter Poelvoorde, Marie Elodie, getrouwd. Zij was ongeveer zes jaar jonger dan haar man. Ook Henricus was thuis door vader Jan Baptiste buitengezet. De juiste reden waarom hij niet meer naar huis mocht komen, heb ik nooit geweten. Wie weet had het ook niet met een voorkind te maken. In alle



Het echtpaar Alfons Poelvoorde-Romanie Van Pamel dat zich ver van Poeke en zijn kasteel een leven opbouwde.  
(Foto Margriet Van Overbeke)

geval, enige maanden nadat mijn grootmoeder naar Kanegem verhuisd was, kwam mijn moeder Maria Helena Poelvoorde ter wereld.

*Nu kon het jonge gezin, ver van de Kontenhoek, een nieuw, eigen leven beginnen?*

Dat draaide anders uit. Na de geboorte kreeg Romanie een vloed en lag ze met baarmoederkoorts te bed. De dokter raadde aan het kind van de moeder weg te nemen. Het was haar oudste ongehuwde zuster, Marie Elodie Van Pamel, die zich over het kind wilde ontfermen. Zo kwam mijn moeder als jonge boreling in het ouderlijk huis van de Van Pamels terecht. Achteraf is mijn moeder nooit meer naar haar ouders in Kanegem of later in Dentergem teruggekeerd. Alfons Poelvoorde en Romanie Van Pamel kregen na Maria Helena nog zes kinderen waarvan er vier in leven zijn gebleven. Ik moet er wel bijvertellen dat mijn moeder, zolang haar moeder leefde, elk jaar naar haar vader en moeder in Kanegem en later naar Dentergem gegaan is om er te nieuwjaren. Ze is echter nooit meer in het ouderlijk gezin in de Kontenhoek opgenomen geworden. Integendeel. Haar ouders hebben zelfs geprobeerd haar te onterven maar dat is hen niet gelukt. Ik zat daar zelf voor iets tussen.

*Waarom wilden ze haar onterven?*

Ik weet het natuurlijk niet zeker maar ik vermoed dat het met het vaderschap van Alfons Poelvoorde te maken had. Toen ik al een jaar of vijftien was, moest ik op vraag van mijn moeder met een papier van haar ouders uit Dentergem naar notaris Robert Verstraete in Lotenhulle gaan. Zelf durfde of wilde ze dat niet doen. Ik moest aan de notaris vragen na te gaan of haar ouders haar konden onterven. Ze had dat papier van haar ouders gekregen om het te ondertekenen. De notaris heeft haar afgeraden ooit enig papier van haar ouders te ondertekenen. In mijn ogen is dat een bewijs ervoor dat Alfons Poelvoorde niet de natuurlijke vader was. Waarom moest alleen zij zo'n papier ondertekenen om zichzelf te onterven en haar broers en zusters niet?



Helena Poelvoorde, het kind van de schande, waarvan moeder Van Pamel in het toneelstuk zegt: “‘t Zal ‘t al gauwe geweune zijn zonder zijn moeder”.

(Vierde bedrijf, eerste toneel)

(Foto Margriet Van Overbeke)

*Je moeder Helena Poelvoorde is dus opgegroeid in het gezin Van Pamel in de Kontenhoek?*

Ja, omringd door vader en moeder Van Pamel en door de drie jonkheden tante Elodie (†1938), nonkel Kamiel (†1949) en nonkel Emiel (†1946). Tante Margriet (†1966) en nonkel Richard (†1941) waren omstreeks 1910 al naar Lotenhulle verhuisd om er hun nichten en kozijns, de vijf ongehuwde jonkheden, de kinderen Van De Moortele, in de Grote Lijkstraat van Lotenhulle in hun oude dag bij te staan. Deze kinderen Van De Moortele waren zeer katholiek. Ze hebben er het kapelletje van O.L.V. van Altijddurenden Bijstand laten oprichten. Na hun dood zorgde tante Margriet Van Pamel voor de kapel en nu zet ik de traditie voor.

*Hoe kwam jij van uit de Kontenhoek in Lotenhulle terecht?*

Dat kwam door de kinderen Van De Moortele. Ze waren familie van de Van Pamels. Hun vader was heel zijn leven vlashandelaar in Lotenhulle geweest. De jongste, Melanie, was thuis op de boerderij gebleven. De andere kinderen waren dienstster of knecht bij rijke families in Gent en in Brugge geworden. Omstreeks 1886 gingen ze allen samen met pensioen. Ze bouwden zich samen een nieuw huis in de Grote Lijkstraat nr. 1 in Lotenhulle. In 1910 vroegen ze aan Jan Baptiste Van Pamel en zijn vrouw of hun nicht en hun kozijn, Margriet en Richard Van Pamel, naar Lotenhulle mochten komen wonen om hen in hun oude dag bij te staan. Ze hebben dat ook gedaan. Melanie, de laatste dochter Van De Moortele, stierf in 1930. Mijn nonkel Richard en tante Margriet erfden na haar dood het huis. Richard Van Pamel stierf in 1941. Acht jaar later, in 1949, kwam tante Margriet aan mijn ouders vragen of iemand van de kinderen bij haar wilde komen inwonen. Mijn broers en zussen wilden niet, ik wel. Zo ben ik als jong meisje van negentien bij mijn tante Margriet Van Pamel in Lotenhulle beland. Ik heb haar tot aan haar laatste dag verzorgd en bijgestaan. Ze stierf in 1966.

*Weet je anders nog iets speciaals over de familie Van Pamel van de Kontenhoek? Waren ze bijvoorbeeld zeer arm?*

Ze waren zeker niet arm want boerke Jan Baptiste Van Pamel was op het einde van zijn leven een rijk boerke. Dat kwam natuurlijk vooral doordat

GELOOFD ZIJ JESUS-CHRISTUS. AMEN



BID VOOR DE ZIEL

van

**Jan-Baptiste Van Pamel**

weduwaar van Henrica Declercq,

geboren te Lootenhulle den 15 Maart 1831 en god-  
vruchtig overleden  
te Ruysselede den 6 December 1922.

Lid van de broederschappen van het Heilig Hert,  
H. Joannes en van O. L. V van gedurigen Bijstand  
te Lootenhulle.

Hooge ouderdom is eene belooning voor 't onder-  
houden van Gods geboden, eene eerekroon als zij  
gevonden wordt op den weg der gerechtigheid.

De zoetste troost die men in het graf mededraagt  
is een goede echtgenoot, een liefdevolle vader ge-  
weest te zijn, en zijne kinderen de grondregels der  
chistene deugd ingeprent te hebben. H. Fr. S.

Hij heeft gelet op den omgang van zijn huis en  
zijn brood in ledigheid niet geëten. Prov.

Als de dood kwam, vond hij ze niet benauwelijk  
dewijl zij voor den welbereiden christen, gepaard  
gaat met de hoop der zalige eeuwigheid. Hier.

Gelukkig die leeft en sterft onder de bescher-  
ming van Maria. H. Alf.

Dierbare *Kinderen*, tot wederziens hierboven.  
Dank voor uwe genegenheid en zorgen. Betrouwt  
op God. In den hemel zal ik u beminnen gelijk ik  
u op aarde bemind heb.

**Zoet hert van Maria, wees mijne zaligheid.**

300 d. afl.

Ruysselede, druk. Standaert

Gedachtenisprentje van Jan Baptiste Van Pamel (1831-1922).  
(Verzameling Margriet Van Overbeke)



de meeste van zijn kinderen jonggebleven waren en spaarzaam geleefd hadden.

*Waarom denk je dan dat Cyriel Buysse uw familie Van Pamel op het oog had toen hij zijn stuk schreef? De naam Van Pamel stemt wel overeen met de naam van je overgrootvader maar dat kan zuiveruit een toeval geweest zijn. Van Pamel is een naam die in de streek frequent voorkomt. Overigens gebeurde het in die tijd wel meer dat een plattelandsmeisje een voorkind moest krijgen.*

Ik zal u dat uitleggen. Mijn tante Margriet Van Pamel, de jongste zuster van mijn grootmoeder Romanie, had einde van de jaren vijftig een televisie gekocht omdat ze niet meer te voet naar de mis kon gaan. De TV stond alleen op zondagen open om naar de TV-mis te kijken. Anders nooit. Toevallig hoorde ik iemand in Lotenhulle zeggen dat er op TV een film over het gezin Van Pamel zou uitgezonden worden. Ik had het uur opgeschreven en we hebben de TV toen opengezet. Tijdens het stuk zat ze heel de tijd te schremen, te schremen. Ze knikte heel de tijd van neen. Op een bepaald moment wilde ze er niet meer voort naar kijken. Ze kon dat niet verwerken.

*Misschien zat het stuk te dicht bij de waarheid?*

Ja, ik heb de hele tijd gedacht dat ze er bij betrokken was, dat ze er meer van wist. Ik ben nogal nieuwsgierig en ik heb haar gevraagd:

“Allez, die Romanie is nu getrouwd-van-moeten. Was dat mijn meetje misschien?” Maar ze wilde niet antwoorden.

“Wie was het dan die dat kindeken had van de zoon van de baron?”, vroeg ik voort. Ook daarop wilde ze niet antwoorden. Ik kon het van haar niet te weten komen.

Op een andere keer zei ze me: “Ons Romanie, dat was een slecht jong. ‘k Zal het nooit vergeten! Als de paster met de berechting voorbij kwam naar Rozeken Geeters (De Geyter) in haar huizeken, haastte ze zich om op haar knies te zitten als Ons Heere passeerde, maar ‘s avonds zei ze tegen moeder dat ze in verwachting was, dat ze moest trouwen. Hoe dierf ze, hoe dierf ze zich op heur knies zetten voor Ons Heere met een kind in haren buik!?”

Ik antwoordde haar: “Ze had toch niets misdaan tenzij dat ze in verwach-



Margriet Van Pamel (onderste rij, derde van links) als prefecte van de Congregatie van O.L.Vrouw van de parochie Lotenhulle (1937).  
(Foto Margriet Van Overbeke)

ting was? Moest ze daarom laten van te knielen?" Ze wilde er echter met geen woord verder op ingaan. Van zodra ze peinsde dat 'k er meer over wilde uitvissen, zweeg ze erover.

Omwille van de manier waarop ze op dat toneelstuk en op mijn vragen gereageerd heeft, peins ik dat er in dat stuk van Buysse veel waarheid zit, die in onze familie altijd verzwegen is.

### *Die tante Margriet, welk soort mens was dat eigenlijk?*

Zij was de jongste van het gezin Van Pamel. Ze was verschrikkelijk katholiek, op het kwezelachtige af. Ik vermoed dat geen enkel meisje of nonneke in Lotenhulle meer gebeden heeft dan zij in haar leven. Ze werkte nooit zonder ook te bidden. Ze was de prefecte van de Congregatie van Onze Lieve Vrouw in Lotenhulle. Dit was een vereniging van jonge meisjes en oude jonge dochters die zich op een godsvruchtige levenswandel toelegden en altijd en overal het goede voorbeeld wilden geven. Hoewel ze ooit een mooi meisje moet zijn geweest, had ze een heilige schrik van het mansvolk. Kwam ze op weg naar de kerk een man tegen, ze zou het eerste gereedste huis binnengevlucht zijn om hem uit de weg te gaan. Liever dan hem te moeten aanspreken. Ik heb altijd gedacht dat ze ooit eigenaardig moet gevaren hebben met mannen op 't kasteel in de tijd toen ze er diende. Ik heb dikwijls bij mezelf gepeinsd - omdat ik haar zo heb zien schreien bij het zien van "Het Gezin van Pamel" - zij herinnert zich dat en dat van de baron of van diens zoon, toen ze er meid was.

### *En de andere kinderen van Jan Baptiste Van Pamel?*

De oudste dochter, Marie Elodie Van Pamel, nam de rol van moeder op zich nadat Henrica De Clercq in 1912 gestorven was. Mijn moeder, Helena Poelvoorde, is na haar huwelijk in 1927 bij het gezin Van Pamel ingetrouwd. Mijn ouders kregen zeven kinderen. Tante Elodie zorgde voor ons, voor het eten, voor de was enzovoort, terwijl vader en moeder op het land aan het werk waren. Als kind hebben we tante Elodie dikwijls geplaagd maar we zagen haar heel graag. Iedere zondag gingen wij, de drie oudste meisjes, met haar naar de hoogmis in Poeke. Erna kocht ze voor ons altijd een koek bij Maria De Brouwer naast het klooster van Poeke. In 1938 stierf ze, naast ons gezeten in de kerk, aan een hartaanval. In het toneelstuk is er sprake van dat moeder Van Pamel de boreling sust terwijl de huwelijksstoet



Margriet Van Overbeke met haar kleinkind Elodie De Vriendt op schoot.  
Beiden genoemd naar een dochter uit het oorspronkelijke gezin Van Pamel.  
(Foto Margriet Van Overbeke)

van de zoon van de kasteelheer de hoeve passeert. In werkelijkheid was het waarschijnlijk tante Elodie, die het schreiend kind zal getroost hebben.

August Van Pamel huwde de vijf jaar oudere weduwe Pelagie Lema (1864-1929) die uit een eerste huwelijk één kind had. Samen kregen ze nog drie kinderen. Henricus Van Pamel, gehuwd met Elodie Poelvoorde (1876-1946), had vijf kinderen. Over die getrouwde Van Pamel die het huis uit waren, weet ik niet zoveel te vertellen. De jonggebleven Van Pamel heb ik persoonlijk allemaal goed gekend.

Kamiel Van Pamel was een echte kwezelaar. De mensen noemden hem "buurke". Hij ging elke morgen naar de mis en te communie. Hij was nen specialen. Bij het eten wilde hij nooit bij ons aan tafel zitten. Hij zat liever alleen bij het venster. Als hij op 't land meehielp, zette hij zich altijd alleen te wieden. Of hij nu wiede of aardappelen raapte, altijd was hij luidop aan het lezen (= bidden). Overal waar er iets te doen was wat de kerk aanging, daar was hij present.

Nonkel Richard Van Pamel, die in Lotenhulle woonde, was niet zo kwezelig. Hij was wel lid van alle christelijke bonden en congregaties van de parochie. Hij was een braaf, eenvoudig ventje, dat zich graag met zijn beesten, vooral met zijn schapen, bezighield.

Het best kende ik nonkel Mielke Van Pamel met zijn bult. In het ovenmuur (= bakhuis) kon hij urenlang over vroeger vertellen. Hij zong graag liedjes en kon de geluiden van veel vogelsoorten (zevenfluiters, leeuweriken, zwalmkes, vinken, mezekes) nabootsen. Hij was ook zeer slim. Waar hij zijn geleerdheid opgedaan heeft, heb ik nooit geweten. Hij was geabonneerd op het weekblad "Het getrouwe Maldegem". Hij schreef veel brieven voor mensen die zelf niet konden schrijven. Ik peins dat hij zich daarvoor liet betalen. Hij las ook de brieven voor aan mensen die zelf niet konden lezen. Hij heeft me dikwijls het verhaal verteld van de brieven die nonkel Désiré Poelvoorde naar een zeker Rozeke schreef. Désiré Poelvoorde, één van de broers van mijn grootvader, was namelijk samen met al zijn andere broers en zusters naar Amerika getrokken. Bij zijn vertrek had Désiré zijn horloge in pand gegeven aan zijn meisje, Rozeken, met wie hij verkering had. Ze zou het horloge bewaren tot wanneer hij uit Amerika terugkeerde om met haar te trouwen. Hij schreef ontelbare brieven vanuit Amerika naar zijn Rozeken, dat zelf niet kon lezen. Mielken las haar telkens de brieven voor. Toen Désiré uiteindelijk weerkwam, was zijn Rozeken met iemand anders getrouwd. Hij is later in het West-Vlaamse Rekkem bij een boer gaan werken. Hij is nooit meer getrouwd. Voor zover ik weet, zijn de ande-

re kinderen Poelvoorde in Amerika gebleven, ofwel omdat ze het daar beter hadden, ofwel omdat ze te arm waren om weer te keren.

*Wie Margriet Van Overbeke hoort praten over de gezinnen van haar grootouders, de Van Pamels en de Poelvoordes, kan zich goed inbeelden dat C. Buysse de grondstof voor zijn toneelstuk "Het Gezin Van Pamel" uit het leven kon grijpen. Wetend dat hij - als lid van de boogschuttersgilde Sint-Sebastiaan - goed thuis was in Poeke, mogen we ervan uitgaan dat het niet onmogelijk is dat hij de inspiratie voor zijn toneelstuk gehaald heeft uit wat er in het gezin van Jan Baptiste Van Pamel ooit is voorgevallen.*

*We mogen er echter van uitgaan dat hij als kunstenaar de oorspronkelijke werkelijkheid naar zijn hand heeft gezet. Zonder twijfel heeft hij de oorspronkelijke personen (bvb. Romanie), plaatsen (bvb. de hoeve in de Kontenhoek) en omstandigheden (het hebben van een voorkind, de trek naar Amerika, het pensjagen, de kwezelarij) tot een eigen kunstzinnige werkelijkheid, de theaterwerkelijkheid, omgevormd.*

*Hiervoor verklaarden we al dat hij dat waarschijnlijk deed om zichzelf, zijn informanten en - wie weet - de betrokkenen geen last te bezorgen met het publiek maken van hun privéleven.*

*Toch geloof ik dat de belangrijkste reden waarom hij de historische waarheid vervormde, met zijn kunstenaarsschap samenhangt. Als kunstenaar greep C. Buysse de vrijheid om zijn oorspronkelijk bronnenmateriaal te bewerken, om er een nieuwe, indringender werkelijkheid mee op te bouwen. Die nieuwe, artistieke werkelijkheid was voor hem veel belangrijker dan de historische, oorspronkelijke werkelijkheid. Hij was op de eerste plaats schrijver, geen heemkundige of historicus.*

*Dit neemt niet weg dat wij, heemkundigen, op onze beurt vrijuit naar Buysse's mogelijke bronnen, naar de waarheid achter Buysse's fictie op zoek kunnen gaan.*

*Keerde C. Buysse immers zelf de rollen niet om toen hij in 1921 één van zijn romans de titel "Zoals het was..." meegaf!?*

Arnold STROBBE, Lotenhulle

## OP 26 MEI 1940 VERLOOR TILDONK 2/3 VAN ZIJN ONDERWIJSKORPS<sup>1</sup>

Meester Felix Lauwers en meester Gerard Mommaerts zouden bijna kunnen doorgedaan hebben voor een Siamese tweeling: ze werden allebei geboren te Tildonk in 1913 (Felix op 13 september en Gerard op 21 december), liepen er samen naar school en werden onafscheidelijke kameraden. Toen Felix in 1928 naar de katholieke normaalschool te Mechelen, vertrok volgende Gerard hem een jaar later. Ze behaalden er respectievelijk in '32 en '33 hun onderwijzersdiploma en werden allebei benoemd aan de gemeenteschool van hun geboortedorp. Gerard gaf er les aan de eerste twee leerjaren, Felix aan het derde en het vierde, terwijl hoofdonderwijzer Andries de derde graad voor zijn rekening nam.

Indien de vergelijking tussen Felix en Gerard hier ophield, zouden we een besluit kunnen formuleren in de aard van het stereotiepe: "Nadat ze gedurende enkele decennia hun beste krachten gewijd hadden aan de opvoeding van de Tildonkse jeugd genoten ze nog (misschien zelfs: genieten ze nu nog) van een welverdiende rust." Maar het spreekt vanzelf dat we dan dit artikel helemaal niet geschreven hadden. Het heeft niet mogen zijn...

De vergelijking hield niet op. Beide vrienden vervulden hun dienstplicht bij het 7<sup>de</sup> Linieregiment in de Dossinkazerne te Mechelen, de stad waar ze ook samen gestudeerd hadden. Felix keerde terug als reserveonderluitenant, Gerard als reservesergeant.<sup>2</sup>

Toen enkele jaren later de onweerswolken zich samenpakten boven Europa werden ze bij de mobilisatie van '39 wederopgeroepen. Felix Lauwers keerde terug naar het vertrouwde 7<sup>de</sup> Linie, waar hij pelotonscommandant werd in de 10<sup>de</sup> compagnie (3<sup>de</sup> bataljon). Gerard Mommaerts vervoegde op

---

<sup>1</sup> Dit artikel verscheen in HOGT (Haachts Oudheid- en Geschiedkundig Tijdschrift) jg. 10 (1995), p. 150-155. We danken hierbij de auteur Roger Casteels en de heer Jan Gordts voor hun toelating om dit artikel over te nemen in ons tijdschrift.

<sup>2</sup> Het is een opvallend feit dat in die tijd vele reservegegradueerden onderwijzers waren.



Het Tildonkse onderwijzerskorps eind de jaren 1930.  
V.l.n.r.: Felix Lauwers, Alfons Andries (hoofdonderwijzer) en  
Gerard Mommaerts.  
(Verzameling R. Casteels)



27 augustus het 15<sup>de</sup> Linieregiment - een ontdubbeling van het 7<sup>de</sup> -, waar hij ingedeeld werd bij de 14<sup>de</sup> compagnie (anti-tankkanonnen C47). Deze stond onder het bevel van reservekapitein-comandant Bourdot, in het burgerleven advocaat te Mechelen. Zijn bataljonscommandant was majoor Lemmens.<sup>3</sup>

Het 7<sup>de</sup> en het 15<sup>de</sup> Linie vormden samen met het 11<sup>de</sup> Linie de drie infanterieregimenten van de 4<sup>de</sup> Infanteriedivisie. De andere eenheden die aan deze divisie toegevoegd werden waren het 8<sup>ste</sup> Artillerieregiment, het 4<sup>de</sup> Geniebataljon en het 4<sup>de</sup> bataljon Transmissietroepen.

Toen op 10 mei '40 de hel losbrak, betrok de 4<sup>de</sup> Divisie stellingen aan het Albertkanaal, ten oosten van Hasselt. Het 7<sup>de</sup> Linie bezette een sector die liep langs de oude baan van Munsterbilzen naar Genk en de baan van Munsterbilzen naar Zutendaal. De regimentstaf had zich te Bilzen gevestigd. Het 15<sup>de</sup> Linie lag links van het 7<sup>de</sup> (van 800 meter westelijk van de brug over de weg Diepenbeek-Genk tot 1500 meter OZO van de sluis nr. 1). Het 11<sup>de</sup> Linie lag rechts van het 7<sup>de</sup>.

Door de onverwacht snelle uitschakeling van het fort van Eben-Emaal en het intact blijven van de bruggen van Vroenhoven en Veldwezelt, moest de dekkingsstelling van het Albertkanaal als verloren beschouwd worden. Een aantal schermutselingen en de toenemende druk van de vijand dwongen de Belgen tot de aftocht. In de loop van de avond begonnen het 7<sup>de</sup> en het 15<sup>de</sup> Linie zich los te maken, en na een lange en pijnlijke mars langs overvolle wegen bereikte het 7<sup>de</sup> op 12 mei rond 09.00 uur Loksbergen. Het 15<sup>de</sup> ging kantonneren te St.-Joris-Winge. Rond 12.30 uur besliste kolonel Gondry, de bevelhebber van het 7<sup>de</sup> Linie, de mars verder te zetten, en via Kortrijk-Dutsel en Wijgmaal bereikte het regiment Veltem, waar het de nacht doorbracht. Op 13 mei kantonneerde het gros te Lint, terwijl de regimentstaf zich installeerde op het kasteel Ten Berg te Beigem. Op 14 en 15 mei ble-

---

<sup>3</sup> Het grootste deel van het relaas van de gebeurtenissen bij de 7<sup>de</sup> en 15<sup>de</sup> Linieregimenten danken we aan de dossiers van het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht te Evere, dag geleid wordt door Kolonel Stafbrevethoudern Paulissen. Voor het 7<sup>de</sup> Linie gebruikten we voornamelijk het rapport *Opérations du 7<sup>ème</sup> Régiment de Ligne du 10 mai au 10 juin 1940*, opgesteld door Kolonel Stafbrevethouder Gondry, de regimentcommandant.



Troostelijk Aandenken aan den Heer  
**FELIX LAUWERS**

*Onderwijzer te Tildonk  
O/Luitenant bij het 7e Linier Regiment  
Lid van den Bond van het H. Hart  
en van het Christen Onderwijzersverbond.*

geboren te Tildonk den 13 September 1913, en geeneu-  
veld op het veld van eer te Nevele, op 26 Mei 1940,  
voorzien van de HH. Sacramenten der Stervenden.

(Foto's verzameling Maria Van Assche - Tildonk)

ven de troepen ter plaatse. Het 15<sup>de</sup> Linie kantonneerde bij Drie Fonteinen, een paar kilometer ten zuiden van Vilvoorde. Op twee dagen en half hadden beide eenheden meer dan 100 km gemarcheerd.

In de loop van de namiddag van 15 mei werd beslist de infanterieregimenten van de 4<sup>de</sup> Divisie met autobussen en vrachtwagens naar het bruggenhoofd Gent over te brengen. In de loop van de avond vertrokken de eenheden te voet naar de plaats van inscheping, een plaats die echter telkens in tijd en afstand verder verlegd werd. Uiteindelijk stapten de vermoeide troepen om 06.00 uur in de morgen van 16 mei in de voertuigen om rond 10.30 uur Schelderode te bereiken. Het 7<sup>de</sup> Linieregiment werd opgesteld te Schelderode zelf, te Melsen en te Merelbeke. Het 15<sup>de</sup> nam posities in te Bottelare, Landshoutem en Moortsele.

Enkele kleine wijzigingen in de opstelling van de eenheden niet te na gesproken, bleven beide eenheden in het bruggenhoofd Gent opgesteld tot de nacht van 22 op 23 mei. Vanaf de middag van 20 mei hadden er regelmatig schermutselingen plaats tussen de oprukkende vijand en de voorposten van het 7<sup>de</sup> en het 15<sup>de</sup>. Deze gevechten werden aan de twee kanten ondersteund door de artillerie.

Erg rooskleurig was de situatie bij onze troepen niet. Het 7<sup>de</sup> Linie was op 17 mei enigszins gereorganiseerd. Het 4<sup>de</sup> bataljon was er niet meer. Het 1<sup>ste</sup> omvatte nog twee compagnies (1<sup>ste</sup> en 3<sup>de</sup> met enkele automatische wapens), zo ook het 2<sup>de</sup> (13<sup>de</sup> en 15<sup>de</sup> compagnies, zonder automatische wapens). Het 3<sup>de</sup> bataljon had nog twee fuseliercompagnies (9<sup>de</sup> en 10<sup>de</sup>) en een compagnie mitrailleurs (13<sup>de</sup>). Van alle andere compagnies bestond nog hooguit een administratieve kern.

Ook het moreel liet te wensen over. Tijdens de langdurige mobilisatie hadden een aantal subversieve elementen hun werk goed gedaan, vooral bij het 15<sup>de</sup> Linie, waar sommige onderdelen tijdens de gevechten weigerden het vuur te openen op de vijand. Bij het 7<sup>de</sup> werd later een reserveofficier gedegradeerd tot soldaat omwille van zijn optreden, en een bepaalde majoor bleek gedurende de ganse veldtocht er alleen maar op uit geweest te zijn om zijn eigen hachje te redden. Tegen het einde van de strijd liet hij zelfs zijn troepen in de steek. De fysieke uitputting deed de rest bij een groot deel van de troep.



Troostelijk Aandenken aan den Heer  
**Jozef-Gerard MOMMAERS**

*Onderwijzer te Tildonk - Serq. bij het 15e Liniereg.*

*Lid van den Bond van het H. Hart*

*en van het Christen Onderwijzersverbond.*

*geboren te Tildonk den 21 December 1913. en gesneu-  
wed op het veld van eer te Nevele. op 26 Mei 1940.*

Op 23 mei gingen beide regimenten nogmaals nieuwe stellingen bezetten, deze keer op het afleidingskanaal van de Leie te Nevele. Het 7<sup>de</sup> had als de baan Nevele-Lotenhulle. De eerste twee bataljons lagen in eerste echelon achter het kanaal, het derde in tweede echelon ter hoogte van Karmhoek, en de regimentsstaf te Poesele. Het 15<sup>de</sup> stelde zich op te Meigem. Heel de volgende dag waren er beschietingen door de Duitse artillerie. Rond 20.30 uur dynamiteerde de Genie de brug over het kanaal, waarbij nog twee bijkomende pogingen nodig waren vooraleer de vernieling voldoende geacht werd. Op datzelfde ogenblik waarschuwde kolonel Gondry de divisiecommandant dat er bij het 15<sup>de</sup> Linie soldaten waren die hun makkers er trachten toe over te halen niet op de Duitsers te schieten.

Op 25 mei vertoonde zich van in de vroege morgen de Duitse infanterie, en de ganse dag hadden er verwoede gevechten plaats. De uitgeputte Belgische eenheden kregen de steun van een bataljon van het 1<sup>ste</sup> Regiment Jagers te Voet, dat tegen de avond de eerder verloren gegane dorpskom van Nevele heroverde op de vijand. Tussen Nevele en Poesele werd het 3<sup>de</sup> bataljon van het 2<sup>de</sup> Jagers te Voet opgesteld langsheen de Poekebeek, terwijl het 7<sup>de</sup> Linie het tweede echelon vormde.

Op 26 mei nam de vijandelijke druk nog toe, en met de steun van automatische wapens, artillerie en vliegtuigen trachtten de Duitsers te infiltreren. Het was op deze dag dat Felix Lauwers en Gerard Mommaerts sneuvelden. Omtrent de dood van onderluitenant Lauwers geven we hier de getuigenis weer van de heer S.R. Mariën die, eveneens als reserveonderluitenant, pelotonoverste was in de 12<sup>de</sup> compagnie (mitrailleurs). De heer Mariën woont thans in Mechelen.

*We stonden opgesteld langs de baan te Poesele. In de vroege morgen van 26 mei begon ik met een gevechtsgroep aan het graven van schuilputten. Even later kreeg ik het bevel om mij met mijn peloton een honderdtal meter verder te gaan opstellen en wij werden vervangen door onderluitenant Lauwers en zijn manschappen. Deze waren amper ter plaatse toen een artilleriegranaat insloeg. Ik ben dan tot bij Felix gekropen die nog leefde. Zijn gelaat zag zwart van het kruit. Hij heeft me nog gevraagd zijn benen te verbinden maar ik zag onmiddellijk dat er niet veel meer te verbinden was. Enkele ogenblikken later is hij gestorven. Ook de soldaten Kegels en Blomme waren dood en verscheidene anderen werden gewond. We hebben*

	<p>Tr. 67. Tommaerts          Hei. Jozef Gerardus.</p>	<p>Het jaar negentien honderd veertig den acht en twintigsten Augustus om negen uren en half bormiddag, bij Ons, Louis Lampelt, Burgermeester, ambtenaar van den burgerlijken stand van de gemeente Nevels, zijn verschenen: Octaaf De Weirman, oud acht en veertig jaren, widdwachter en Gustaaf Van Laere, oud zestig jaren, politieagent, geen verwanten van des overledene, beiden wonende te Nevels, dewelke Ons hebben verklaard dat den derden Juni, om negen uren 's avonds in de gemeente, Vaart links, overleden is: Jozef Gerardus Tommaerts, Sergeant van het vijftiende Linie Regiment, oud zes en twintig jaren, onderwijzer, geboren te Eilbonck en er wonende, de rui neikeursteunt, ongehuwd, hoon van Josephus Ludovicus, gemeentebontvanger, en van Marie Henrica Vander Veldere, huishoudster, beiden wonende te Eilbonck. Waarvan akte dadelijk is opgesteld en na gedane voorlezing door de aangevers benevens Ons is genaamteekend.</p> <p><i>J. Lampelt</i> <i>O. De Weirman</i> <i>L. Lampelt</i></p>
--	--	--

Overlijdensakte van Gerard Mommaerts in de Nevelse overlijdensregisters. Als datum van overlijden staat 3 juni 1940, 9 uur 's avonds vermeld. Zijn lichaam werd pas op die dag uit het water gehaald aan de samenvloeiing van de Poekebeek en het Schipdonkkanaal.

*de gesneuvelden ter plaatse begraven. Ondanks de hevigheid van het vuur heb ik mijn stellingen behouden, zelf de verbinding met mijn commandant verwezenlijkt en de brancardiers gehaald. Ook mijn manschappen hebben hun opdracht trouw blijven uitvoeren.*

Het tragische van de zaak is dat Felix Lauwers en zijn manschappen waarschijnlijk sneuvelden onder het vuur van de eigen Belgische artillerie. Bij een frontlijn die niet stabiel is maar voortdurend gewijzigd wordt zijn zulke ongelukkige incidenten helaas niet altijd te vermijden.

*Jozef, de broer van Felix: Ik had ook de Achttiendaagse Veldtocht meege- maakt. Toen ik, na de overgave, naar huis terugkeerde vernam ik te Herent de dood van mijn broer. Dan stort een wereld in mekaar.*

Dezelfde dag sneuvelde ook Gerard Mommaerts. De juiste omstandighe- den van zijn dood zijn ons niet bekend en ook zijn persoonlijk dossier in de legerarchieven geeft daarover geen uitsluitsel. Hij zou, toen hij sneuvelde, in het water terechtgekomen zijn en zijn lichaam zou nabij de brug te Nevele uit het water gehaald zijn. Zekerheid hebben we alleen over het feit dat hij voorlopig begraven werd op het kerkhof van Nevele. Een collega- onderwijzer schreef over hem:

*Met welke edelmoedigheid gaf hij zijn weinige verlofuurtjes om jonge man- nen, die op geen toekomst meer durfden rekenen, voor wie gezin en huis en dorp niets meer dan droeve herinneringen waren, aan te moedigen door zijn opbeurend lied. De vele avondconcerten, in de feestzaal van het kloos- ter gegeven, waren aan hem te danken. Bij zijn verschijning werd het tel- kens een waarachtig feest, waar alle graden van het leger zich verenigd voelden in geluk en schoonheid. Ik herinner me nog hoe ik hem op zo'n concert voor het eerst als zanger op het podium zag verschijnen. Het was een enig ogenblik de ontelbare hoofden geheven te zien en wachtend met gespannen aandacht op de klanken die weldra door de ruimten zouden gal- men. Het diepst van al werd de menigte getroffen door het alles overweldi- gend nationaal element in de klank van zijn lied, de liefde voor de vader- grond, het ras en de taal in al die machtige zanggedichten, die aan de grond van Vlaanderen zijn gebonden en leven en begeestering brengen. Dan is hij heengegaan, vol hoop op de toekomst! Is het niet het meest aan- doenlijk bewijs van zijn onverwoestbare levenskracht, van zijn onverzadig-*

*bare levensliefde, van zijn kinderlijke hoop dat na deze troebele tijden alles weer goed en schoon zou worden?*

*Hij heeft dat nieuwe leven niet meer kunnen uitbouwen; met velen is zijn kostbaar bestaan meegesleurd in de storm van ellende en dood...*

*... Het bleek bij mij gezichtsbedrog te zijn geweest, toen ik hem groette voor het open raam van een voorbijtuffende Belgische soldatentrein in dat stationnetje van St.-Rambert d'Albon in juni '40. Op dat ogenblik rustte hij reeds, ginder verre in Vlaamse bodem, gevallen als slachtoffer van zijn plicht en van zijn trouw.*

Op 27 mei rond 05.15 uur ontving de commandant van het 7<sup>de</sup> Linie het bevel zijn regiment terug te trekken naar Ruiselede, vanwaar het vervolgens naar Waardamme gedirigeerd werd. Rond middernacht vatten de troepen hun laatste mars aan, deze keer naar Stene bij Oostende. De verplaatsing was uitermate moeilijk en verliep zijn langzaam, want alle wegen waren gevuld met enorme aantallen voertuigen van allerlei slag. Om 05.00 uur in de morgen van 28 mei bereikte het regiment zijn bestemming en vernam kolonel Gondry het nieuws van de schorsing der vijandelijkheden. Ook het 15<sup>de</sup> Linie was ter plaatse. Tijdens de namiddag beval de divisiecommandant dat het 7<sup>de</sup> zijn kantonnementen van de vorige avond moest hernemen, wat een mars terug naar Waardamme betekende, evenwel na inlevering van wapens en munitie op het gemeentehuis van Stene. De veldtocht was ten einde.

In "Het Laatste Nieuws" van maandag 24 juni 1940 ontdekten we volgend bericht:

*Tildonk - Gesneuvelde militairen overgebracht.*

*Donderdag werd, tezelfdertijd en per lijkauto, het stoffelijk overschot van de gesneuvelden Gerard Mommaerts, wonende aan de Brug, en Felix Lauwers, gehuisvest Dorp, naar Tildonk overgebracht en ter aarde besteld. Vrijdag en zaterdag, in de parochiale kerk van St.-Jan-Baptist, te Tildonk, hadden de plechtige lijkdiensten plaats van deze beide strijders, gevallen te Nevele op 26 mei 1940.*

*Een grote menigte had er prijs op gesteld, door haar tegenwoordigheid, een laatste hulde aan de diepbetreurde soldaten te komen brengen. Onder de aanwezigen werden alle vooraanstaanden van de gemeente opgemerkt. Als droeve bijzonderheid moeten we hieraan toevoegen dat beiden onderwijzer waren te Tildonk en deze gemeente aldus, op één en denzelfden dag, twee van haar drie gemeentelijke leerkrachten verloor.*



*Wij bieden de achtbare families de betuiging van ons innig rouwbeklag aan.*

De heer Mariën (Mechelen):

*Vanaf 1944 hebben honderden oudgedienden van het 7<sup>de</sup> Linie de jaarlijkse herdenkingsplechtigheid te Tildonk bijgewoond. Ik was er iedere keer, samen met kolonel Billiaert, die tijdens de Achttiendaagse Veldtocht als kapitein-commandant de 10<sup>de</sup> compagnie van het 7<sup>de</sup> aanvoerde. Maar de tijd is onverbiddelijk en in de loop der jaren neemt ook het aantal oud-strijders af. Uiteindelijk waren er maar enkele meer aanwezig en zo is de plechtigheid ten slotte weggevallen. Ik moet toen zowat midden in de zeventig geweest zijn.*

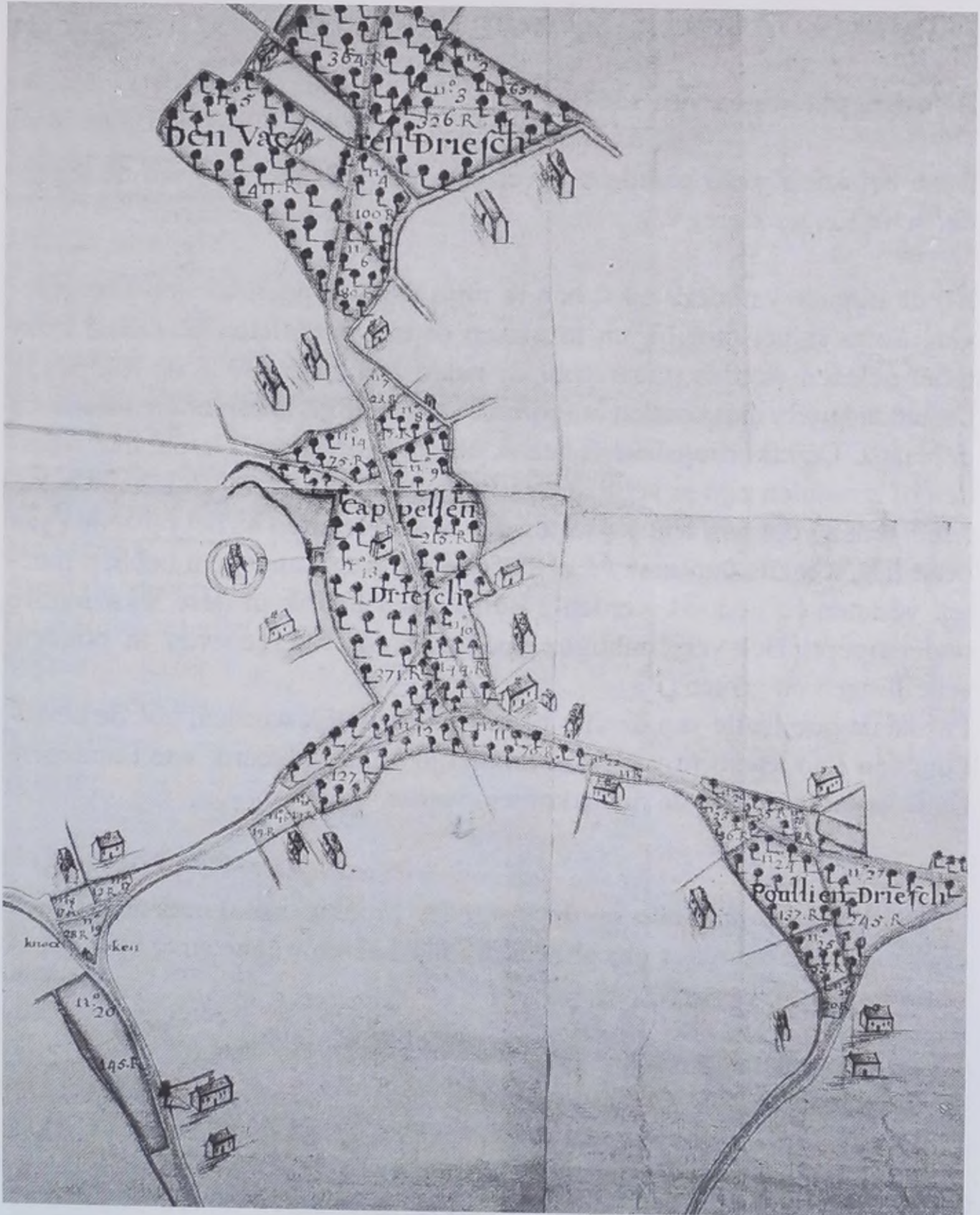
Thans herinneren alleen nog het grafmonument op het kerkhof en de nieuw aangelegde 7<sup>de</sup> Liniestraat aan het offer van de Tildonkse onderwijzers.

Roger CASTEELS, Tildonk

# Mensen van Toen

## Familiekundige rubriek

---



Detail uit de kaart van de driesschen binnen de prochie Landegem

## LANDEGEMSE BELASTINGPLICHTIGEN IN 1557 EN 1577

Tot op heden hebben we vier lijsten van Landegmse belastingplichtigen uit de tweede helft van de 16e eeuw teruggevonden. De oudst bewaarde dateert van 1557, twee uit 1577 en een uit 1571.

### Belastingplichtigen van 1557<sup>1</sup>

Deze belasting werd geïnd op bevel van Filips II, de zoon van de legendarische Keizer Karel V.

Bij de uitgave van deze tekst heb ik mijn toevoegingen cursief weergegeven. Soms is het moeilijk uit te maken of een hoofdletter of kleine letter moet gelezen worden, maar voor de naam zelf speelt dit geen rol. Als ik bepaalde letters niet konden ontcijferen, heb ik mijn interpretatie tussen <> geplaatst. De afkortingstekens heb ik tussen () opgelost. Geschrapte woorden of zinsdelen zijn in vette letter weergegeven. In deze lijst komen enkele personen voor van wie we weten dat ze enkele jaren na het opstellen van deze lijst wegens hun nieuwe geloofsovertuiging Landegem hebben moeten verlaten of gedood werden<sup>2</sup>. Hun namen heb ik in deze tekstuitgave onderstreept. Het verschuldigde bedrag wordt weergegeven in ponden, schellingen en groten.

Pas na de publicatie van de vier lijsten zal duidelijk worden, hoe de bevolking van Landegem in volle reformatietijd is geëvolueerd, wie Landegem heeft verlaten en wie de nieuwkomers waren.

(1r) Dit n(aer)volghende es dlast vander prochie van Landeghem over com(m)en van connincx ons gheduscht(en)<sup>3</sup> heeren weghe nu te kes<afkor-

---

<sup>1</sup> RAG, fonds Oudburg, nr. 1714.

<sup>2</sup> Zie J. Luyssaert, *Ketters, verdachten en slechte katholieken in het Land van Nevele tijdens de 16e en 17e eeuw*, in *Mensen van toen*, jg; 4 (1994), afl; 1, p. 2-29.

<sup>3</sup> *Geduschten* is een schrijffout voor *geduchten* in de betekenis "gevreesd".

ting> xvC zeven en(de) vyftich Ten Laste van(de) prochie van landeghe(m) Bedraghen(de) ijC lxxxviii £ ix sch. j d. boven dien point en scryve(n) en(de) gaeren Ende es ghepoy(n)t by Cristiae(n) van(der) vennet pieter calla(n)t pieter heyndr(ickx) ghyselbrecht pyfroen en(de) adriae(n) vanden keerchove up huerl(ieden) eedt Zo het behoort

*Overdam*

Jan De scoemakere	2-0-6
Joos zutterma(n)	2-7-6
Emont de buc	0-10-1
meeus va(n) yfte	0-24-6
<u>Jan van eenhorne</u>	0-24-10
Arent van Renterghe(m)	3-12-3
lievin bouckaert	4-14-4
De we(duw)e willem heyndr(ickx)	5-2-1
de zelve van s(in)te mergr(iete) <sup>4</sup> thiende	0-8-8
Jacop de wulf	0-25-2
Jan stofferis <onleesbaar>	0-30-7
De W(eduw)e daneel de keysere	0-18-6
Jan serraes	2-5-0
Arent de maech	0-20-2
De we(duw)e gile(s) vleric	0-3-9
heyndric vleric	0-4-5
pieter kindekins	0-15-0
blasin maes	0-15-6
<i>Totaal:</i>	30-9-4
(1v) Gheerof bultinc	0-8-4
Jan serraes	0-15-3
Jooris de wulf	0-4-0
de stede Jan coppins	0-4-2
Gheerof coppins	0-16-0
Jan coppins	0-9-10
de(n) zelve ov(er) Jacop de baets	0-29-9
stasin de veij	0-9-6

<sup>4</sup> De kerk van Landegem is toegewijd aan de heileige Margareta.

pieter va(n) pollare	0-9-6
Jan va(n) Ravescot	0-5-0
vyne <sup>5</sup> smeyers	0-3-8
Tannekin smeyers	0-3-0
Willem va(n) Wass(en)hove	0-3-0
Loen(in) <sup>6</sup> vrient	0-3-6
Jacop de baets	0-18-1
Joos van wassenhove	0-7-1
Pieter en(de) <u>Luuc heyndr(ickx)</u> tzamen	3-18-9
Daneel de vlieghere	0-3-2
Jan Rykaert	0-8-9
Joos de meyere	0-8-7
gheerof de wulf	0-14-3
martin vander heyden	0-4-7
Jan lybaert	0-13-2
Joos de caluwe	0-3-6
Davidt de meyere	0-12-1
De We(duw)e Jan van Rent(er)gh(em) vander thiende van(den) prelaet va(n) dronghe(n)	2-15-11
francois heste	0-3-0
Dhoys Arent coppins	0-3-8
(2r) stedekin meeus scamp	0-2-0
herma(n) dappe	0-2-0
dupwoneghe jan serraes	0-0-14
franch(ois) maes of dien schuldich es	0-0-14
Som(m)a	49-2-6
West houc	
her pieter stuerbout <sup>7</sup>	0-4-10
Jan de keysere	0-2-0
stedekin gheerof de mej	0-0-12

<sup>5</sup> Vleivorm van Livinus.

<sup>6</sup> Afleiding van de heigennaam Appolonius

<sup>7</sup> Pastoor van Landegem; F. Michem (*De pastoors van het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. 4 (1973), afl. 3, p. 140) vermeldt hem in 1585, maar uit dit document blijkt dat hij in 1557 al in Landegem woonde.

Gheerof maes	0-39-6
W(ille)m van driessche	0-6-0
Jacop de Rave	0-39-7
gheerof coppins	0-30-6
stedekin lievin sloc	0-2-6
De We(duw)e W(ille)m de wulf	0-2-6
Adriae(n) met(gaders) <sup>8</sup>	10-12-6
gheerof de buc of de stede daer hy up wuende	0-9-7
Pauwels va(n) hoeteghe(m)	0-11-0
W(ille)m van gavere	0-0-12
Gheerof hansins	0-21-90
W(ille)m metg(aders)	0-20-1
Lievin sloc	1-15-0
Willem metg(aders) fi(liu)s pieters	0-32-10
Laureins va(n) parijs	0-8-11
<i>Totaal</i>	13-12-1
(2v) Daneel van parys	0-4-11
Dhoys lievin bultinc	0-7-6
De stede gheerof va(n) parijs	0-2-9
stedekin d(aer) tanne va(n) kerrebr(ouck) wuende	0-6-0
Adriaen metg(aders)	2-5-4
Cristiaen van(der) vennet	4-4-9
Bauwin michiels	0-6-0
Jan sloc	0-28-9
weyn parys	4-5-9
Joos calla(n)t	0-12-3
De We(duw)e Laureins metg(aders)	0-17-5
Gheerof calla(n)t	0-19-9
Gheerof va(n) parys	0-19-7
De w(eduw)e martin claeis van(den) gasthuus Lande	0-27-6
Ley <sup>9</sup> va(n) quate(m)	0-3-2
Maes mortier en(de) gheerof van parys van(der) huer(inghe) van(den) prelaat van dronghe(n)	0-31-6

<sup>8</sup> *Metgaders* betekent "te zamen met, alsook";

<sup>9</sup> *Ley* is een ontronde vorm van Loy, zelf een korte vorm van Elooi.

gheerof Lanczweert	0-3-0
Jan goethals	0-6-11
pauwels va(n) oeteghe(m) gheerof fiers en(de) joos va(n)	
renterghem ts(a)m(en)	0-3-0
Jan baers	0-4-0
<i>geschrap</i> : Laureins met(gaders) f(i)liu)s	
jan van parys matys va(n) parys e(nde) mauwers va(n) parys	
ts(a)m(en)	0-10-6
Som(m)a	45-16-9
(3r) Vier Heckene(n)	
dhors mauwers de Joncheere	0-17-0
W(ille)m van Renterghe(m)	0-12-0
stede W(ille)m De veij	0-0-18
Jan metg(aders)	0-26-9
Andries van(den) keerchove	7-8-8
Adriae(n) metg(aders) f(i)liu)s W(ille)ms	0-24-6
De W(eduw)e Jan van den keerchove ov(er) huer zelven	2-3-4
Adriae(n) van den keerchove	5-17-3
mauwers van(der) vylen	0-3-0
pieter with< <i>afkorting</i> > of diet sculdich es	0-6-3
Jan van renterghe(m) metter huer(inghe) van mynen heere van	
dronghe(n)	4-1-6
Laureins metg(aders)	0-18-7
Jan van(den) keechove (sic)	0-8-9
Roelant van maldeghem	0-29-3
fierin steyaert	0-8-9
<b>den zelven</b> wil(lem) va(n) malleghem met fierin de pau van(den)	
oliemuellene	0-11-3
Bauwin va(n) Renterghe(m) en(de) die zyn goet hauwen	0-35-9
<b>gheerof symoens of diet schuldich es</b>	
pieter maes	2-16-6
Gheerof va(n) malleghem	0-3-0
Andries cockuut	11-10-11
Joos va(n) Renterghe(m)	2-16-0
pieter de cuupere	0-16-6
willem stofferis	0-2-11
calle bollaerts	0-0-12

martin de veij	0-4-5
<i>toaal:</i>	47-14-9
(3v) Joos van Renterge(m)	4-3-6
<b>Andries meerezone</b>	
Joos va(n) rent(er)che(m) en(de) Jacop calla(n)t ts(a)m(en)	0-8-0
<b>Dhoys tanne zwaerts</b>	
de w(eduw)e antho(n)is sloc	0-4-0
Jacop calla(n)t	0-20-0
Blas(en) va(n) kerrebr(ouck)	6-8-0
der keercken stedekin mette(n) <onleesbaar>	0-5-2
gheerof steyaert met <b>den zelve(n) van</b> zine(n) stede	4-4-3
W(ille)m va(n) hulle up zin stede	0-17-10
de(n) zelve(n) noch	0-3-6
adriae(n) metg(adere)	0-13-0
pieter goethals fi(liu)s pieters of diet sculdich es	0-12-11
Joos sloc metter huer(inghe)	0-21-0
Arent de vreeze	0-4-6
de We(duw)e gheerof de cuupere	0-17-0
Jan de brune	2-5-3
pieter storme of diet sculdich es	0-4-5
<b>pieter de vey of diet sculdich es elders ghesmaldeelt</b>	
<u>pieter va(n) mullem</u>	0-19-0
De we(duw)e Jan va(n) mullem	0-2-6
De We(duw)e Laeni(n) (?) daneels	0-34-6
Gheerof de mej	0-17-7
Gheerof va(n) mullem	0-2-1
Jacop de veij	0-14-0
Olivier de buc	0-12-6
De we(duw)e zegher de meyerre met lievyne va(n) quequebor(ne)	0-5-1
Jan sanders	0-18-0
<b>(4r) Jan van den keerchove de Jonghe</b>	
Gheerof steyaert en(de) gheerof van parys van(der) tiende diese halen in landeghe(m)	0-22-0
Jacop de baets en(de) gheerof steyaert van der thiende diese tzame(n) hauden	11-13-2
Soma	89-4-0



Wilde	
Laureins maes	2-7-0
Jan van kerrebr(ouck)	0-16-0
Joos de zuttere	0-0-12
De stede vincent va(n) kerrebr(ouck)	2-0-0
De we(duw)e p(iete)r van kerrebr(ouck)	0-12-5
stedekin blasin daneels	0-2-0
Joos va(n) Renterghem	4-2-8
Pieter van hoeteghem	0-3-3
Gheerof maes	2-14-0
martin de maech	0-7-10
mauwers de jonche(re)	3-7-6
de stede blas(in) va(n) kerrebrouc	0-5-9
vyne blondeels	0-2-0
De we(duw)e W(ille)m de weware	0-3-0
Blas(in) van malleghem	0-15-0
Pieter metg(adere)	0-33-11
<i>C&lt;afkortingsteken&gt;us of ns weylaert</i>	0-12-0
de weezen <b>ghys</b> gheerof de brune en(de) ghysel phyfroe(n) ts(amen)	0-2-0
Laerin <sup>10</sup> cochuut en(de) zin moedere	4-8-10
<i>Totaal:</i>	24-16-3

(4v) **Lievin cochuut**

Lievi(n) te(m)merma(n)	0-15-6
mattys daneels	0-10-9
De we(duw)e gheerof daneels	0-18-0
Baerbele sbucx	0-16-6
Blas(in) daneels	0-14-3
Gheerof de brune fi(liu)s gheerofs daude	0-9-8
Gheerof de brune de jonghe	0-15-6
De we(duw)e gheerof de buc	0-5-4
de we(duw)e pieter van Renterghe(m)	0-9-9
<b>fierin de buc</b>	
De we(duwe) wauter va(n) hecke	0-0-12
De we(duw)e Ja(n) va(n) renterghe(m)	0-4-0

---

<sup>10</sup> Vleivorm van de heiligennaam Hilarius.

gheerof de buc decker	0-31-7
Ja(n) va(n) renterge(m)	0-12-3
ghysel phyfroen	0-24-6
gheerof de cuuper	0-2-0
w(ille)m de cuupere	0-37-9
De we(duw)e adria(en) va(n) mulle(m)	0-3-6
De we(duw)e p(iete)r va(n) kerrebr(ouck)	0-4-0
<b>W(ille)m bulti</b>	
De we(duw)e w(ille)m bultinc	0-20-0
Jan de meyere	0-9-0
W(ille)m de vey	2-6-9
De stede vincent va(n) kerrebr(ouck)	0-0-18
hubrecht de buc mette(n) langhe <b>bosche(n)</b>	0-10-2
De stede p(iete)r metg(adere)	0-3-0
<b>Dhoys gheerof taets</b>	
Lievin taets	0-7-10
De we(duw)e gil(is) de weware	0-9-10
Joos de brune	2-4-4
Dlant va(n) pottelbeerghe	2-8-11
Dhuys va(n) stoffel taets up de mersch	0-10-6
(5r) Lowys van parijs	3-3-6
Dhoys Jacop de scutere	0-6-2
Cornel(is) metg(adere)	0-11-1
<b>Weyn va(n) parys</b>	
Jacop coppins	0-28-0
De thiendenaert van dronghe(n) van(de) tiende diese Jn landeghe(m) hale(n) te wetene Joos goethals Jan de Rave en(de)	
W(ille)m de vreeze	0-19-1
Jacop de Rave en(de) de we(duw)e van willem bultinc van(de) thiende diese ts(a)m(en) hauen Jn Landeghe(m)	0-21-9
de stede Jan van parys	0-2-6
Jan de pape van(de) thiende die hy Jn landeghe(m) haelt	0-12-10
Som(m)a	56-9-3
Heyste	
Olivier de pau of diet sculdich es	0-6-0
p(iete)r cochhut of diet sculdich es	0-23-0
<b>p(iete)r steyaert</b>	

Pieter callant	3-5-9
de we(duw)e Jan Joos	0-21-0
Jacop taets	0-2-0
de kin(er)en taets	0-2-0
Gheerof de vreeze	0-5-4
Pieter va(n) hecke	5-0-3
Jan de maech	0-2-6
De stede joris de wulf	0-8-0
Jacop va(n) Lookene	6-2-1
gheerof de cloet	0-8-3
Jan va(n) yfte	0-3-6
(5v) De we(duw)e gheerof de maech met huere zone	0-6-0
Joos de Joncheere en(de) Jan metg(aders)	0-9-6
Som(m)a	18-6-11

### Ommestelling van 1577<sup>11</sup>

Deze belasting werd geheven door de kasselrij Oudburg te Gent om de uitgaven te helpen dekken die waren ontstaan na de verwoestingen door benden ruiters en voetvolk en om de werken uit te voeren aan het kasteel van Gent.

(1r) Omme stelt<sup>12</sup> by mauwers de wulf Jan de maecht Jorijs de wulf Jan de brune en(de) gheerof van Rentergh(em) en(de) mede hulpers Jacop van Loekene Pieter Heyndrycx en(de), Lowys van parys en(de) gheerof cop-pyns schryver van dese(n)

(1v) Dit naervolghende heyst Last vand(er) prochie van Landeghem ons over com(m)en met ij dyversche placcate(n) vanden manne(n) vande(en) hauderbuerch en(de) voerts by foelierijnghe<sup>13</sup> van dyverssche bende(n) Ruters en(de) voetknechte(n) en(de) om te betaelene dyversche Wercke(n) ten dyversche(n) stonden en(de) et Rys te doen voere(n) voort cassteel (sic) van ghendt Loepende tsame(n) xxvijC xv £ x sch. p. en(de) es gepoeynt<sup>14</sup>

<sup>11</sup> RAG, fonds Oudburg, nr. 1715.

<sup>12</sup> Ommestellen betekent "gelijkmatig over de belastingplichtigen verdelen".

<sup>13</sup> Fouleren betekent "verdrukken, plagen".

<sup>14</sup> Pointen betekent "de som bepalen".

en(de) om(m)estelt by mauwers de Wulf Jan de maecht Jorys de Wulf Jan  
de brune en(de) gheerof va(n) Rentergh(em) den xii Wemaendt 1577

Eerst overdam	
Joos sutterman	49-17-4
Jacob de Wulf	11-1-10
Pieter Heyndrycx	77-10-8
De W(eduw)e adryaen van hyfte	11-4-0
De W(eduw)e daneel de keysere	7-13-0
Jan servaes de Jonghe	19-11-0
De W(eduw)e meijus van hyfte	11-6-8
Jan coppyns	38-7-10
Willem hijde	9-7-0
pieter kijndekijns	13-9-2
Lievijn bouckaert	28-6-8
Willem Van Renterghem	0-17-0
<b>(2r) dhoers Jacop de wulf</b>	
Jorijs de Wulf	11-2-10
Lauwerijns van heijste	56-2-0
gheerof coppijns	40-5-10
Cornelis coppijns	3-10-0
<b>Jan stofferijs</b>	<b>8-0-0</b>
De W(eduw)e heijndrijck vlerijck	0-17-0
Arent de maecht	1-2-8
Arent De vreesse	8-12-3
Willem van Wassenove	3-2-8
pieter van pollare	1-5-6
De W(eduw)e gillis vlerijck	0-17-0
<b>Adryae(n) vand(er) sypt</b>	
Jannekyn boens <sup>15</sup>	1-2-8
Gillys kyndekyns	3-2-4
Olyvier steijaert	8-18-8
Jan styaert	33-8-8 (zie slechte kath. p. 70)
Dhoers Jacop de wulf	11-3-10
De W(eduw)e blaesyn maes	1-2-8

<sup>15</sup> *Boens* is een vleivorm van Boudewijn.

claeys hyde	0-11-4
Som(m)e van desen houck ( <i>niet ingevuld</i> )	
(2v) Westhouck	
Pieter mortier f(iiliu)s gheerof Adryaen mortier pachtere	139-6-10
Olivier de buck	14-6-2
Ppeter de caluwe	15-11-4
Willem stofferys	0-11-4
pieter slock	2-11-0
gheerof maes	19-19-6
franse maes	2-5-4
Willem mortier f(iiliu)s p(iete)rs	12-16-2
Jacop de keysere	6-4-7
Joos vander maere	11-18-0
gheerof van parys	48-3-4
Willem hanssijs	11-3-10
Lievyn mortier	15-0-4
Jacob cackaert	3-2-4
pieter mortier	10-12-6
matthys de vreesse	4-8-2
Anthuenijs hanssyns	6-4-7
mauwens de Wulf	34-2-8
Willem van driessche	0-17-0
Anntuenijs en(de) andries slock tsamen	8-15-8
(3r) Lauwereyns mortier	2-16-8
Joos michiels	1-19-8
franse mortier	0-17-0
bauwyn machiels	0-17-0
gheerof callant	16-3-0
Jacop de buck	2-16-8
mattys van parys	6-19-0
Daneel van parys	3-19-4
Dhoers Lievyn slock	7-18-8
gheerof van parys f(iiliu)s eweyns	0-5-8
claeijs vand(er) maere	15-6-0
Som(m)e van desen houck ( <i>niet ingevuld</i> )	

Vierheckenen	
Jan de maecht	89-10-8
Adryaen vanden kerchove	79-13-8
Willem coch uut	95-15-4
Lievijn van hijfte	0-13-7
Joos slock tem(m)erman	19-5-8
De W(eduw)e fransoey's straetman	1-2-8
Adryaen mortier f(iliu)s W(ille)ms	8-18-6
(3v) Arent van Houcke	34-0-0
Joos van Renterghem f(iliu)s Joos	34-17-0
De hoers p(iete)r maes	28-15-2
Adryaen mortier f(iliu)s cornelis	9-14-0
gheerof steyaert	20-13-8
Jan van Renterghem	51-16-8
gheerof de meijere	53-1-6
fesent van kerrebrouck	8-10-0
baudewyn claeijs	73-2-0
De W(eduw)ee martyn de vey	3-8-0
Adryaen van Renterghem	43-14-0
Jan mortier	11-18-0
mauwers daneels	21-14-8
Jan vander heyden	7-7-4
Jan van kerrebrouck	37-19-4
Jacop de veij	10-15-4
De hoers Jan van mullem	0-7-0
gheerdyne mortiers	0-19-10
(4r) De W(eduw)e Joos van Renterghe(m)	3-10-10
gheerof van maldeghem	0-8-8
mauwers de Joncheere	10-4-0
gheerof vand(e) velde	0-3-6
mauwers mortier	8-10-0
gillys van maldeghem	14-3-4
Joos van Renterghe(m) daude	19-6-4
Jacop van Loekene f(iliu)s Jacops	14-0-6
Jan vand(en) kerchove	10-15-4
p(iete)r veleuens	0-5-8
Adryaen mortier f(iliu)s adryaens	8-10-0
gheerof coppyns	11-12-4

pieter van Rentergh(em)	2-9-0
Jan vand(er) venne	10-9-8
Som(m)e van desen houck ( <i>niet ingevuld</i> )	
(4v) Wilde	
Emont de buck	13-16-7
Jan maes	33-8-8
gillis van Renterghem	7-14-2
Jan van Renterghem	5-2-0
Jan van Leynwe	50-0-0
de hoers Lievyn cochuut	72-16-8
Lauwereyns de Wulf	4-3-4
gheerof de pape	18-8-4
de W(eduw)e Joos daneels	0-5-0
Lievyn van parys en pieter van parys tsamen	103-8-4
Dhoers hubrecht de buck	3-8-0
Willem meere	54-19-4
De W(eduw)e Willem bultijnck	40-7-6
Willem de cupere	40-7-6
Jan de brune	13-0-8
pieter mortier daude	12-17-10
pieter mortier f(iliu)s p(iete)rs	5-0-2
blasyn Daneels	3-16-6
Jan en(de) mauwers de Joncheere tsame(n) van(der) huerynghe	
van Jan de klerck	38-5-0
(5r) bertelemeijus vander meere	6-10-4
Dhoers gheerof daneels	5-2-0
fransoeyts van Rentergh(em)	5-16-2
Jan van kerrebrouck	0-14-4
gheerof van kerrebrouck fs p(iete)rs	0-17-0
Joos De buck	13-0-8
mattys Daneels	2-11-0
De W(eduw)e Lievyn blondeels	1-18-6
Lievyn taets	6-0-10
De W(eduw)e Joos de brune	16-3-0
thomasyne scupers	0-5-8
gheerof moerman	0-5-8
gheerof de brune	7-1-8

gheerof Daneels f(iliu)s blasyns	0-17-0
gheerof van kerrebrouck	9-15-6
willem De klerck	0-1-11
pieter stuerme	0-6-10
De W(eduw)e Willem de Weware	0-3-8
pauwels van boerghoeijnghie(n)	0-2-4
Willem hoelbaut	1-14-0
(5v) Ghoeryne Daneels	0-2-4
Joos de suttere	0-2-4
<b>De W(eduw)e Joos de hertoghe</b>	
Willem de brune	3-12-0
gheerof Daneels fs gheerofs	1-14-0
Andries van kerrebrouck	5-16-2
pieter van kerrebrouck	0-1-11
pieter daenyns	0-6-10
Dhoers Lauwereyns maes	0-14-2
Heyste	
Jacob van Loekene	121-16-8
gheerof de cloet	3-13-8
(geschrapd: Dhoers Jan) pieter van hyfte	0-5-6
Jaetsem van hyfte	0-2-2
De W(eduw)e andries de maecht	3-8-0
gheerof van Rentergh(em)	11-18-0
Lievyn van pamele	6-4-8
blasyn De maecht	5-19-0
(6v) Jan callant	114-11-10
martyn taets	3-6-7
Jacob taets	0-3-0
Willem tytgat	0-1-11
karel van kerrebrouck	4-5-0
pieter van Lake	74-4-6
blasyn Danyns	4-10-8
Arent temmerman	6-7-0

Dyt naervolgende zyn alle de thiede(n)

*In deze rubriek heb ik alleen de familienamen genoteerd, niet de naam van de tienden die de personen bezitten.*



Overdam

Lievyn bouckaert

(6v) Martyn speeckaert en steven derde

gheerof van parys

Joos ghoetals

Eloelij De scheppere

Lievyn de pape

(7r) Dit naervolghende zyn de huut setenen<sup>16</sup>

eerst nevele

De W(eduw)e Jan Lamme 22-13-4

Willem van Renterghem f(iliu)s arens 18-2-8

Jacop van Renterghem 2-5-4

baudewyn Wyttewronghele 3-8-0

Willem van Renterghem fs gheerof 17-0-0

gheeraert huelins 0-19-10

pieter van quat(em) 1-16-10

gillis sutterman 0-14-2

Daneel van Rentergh(em) 0-5-8

gheerof Loentyns f(iliu)s W(ille)ms 0-9-10

gheerof bultijnck 4-16-4

Jan van Renterghem 0-8-6

**pieter van Rentergh(em)**

**Andries coppyns**

Roelant van parijs 2-11-0

(7v) Mauwers van parys 4-5-8

**Jan van parys f(iliu)s eweyns**

Meerendre

De W(eduw)e Jan Ryckaert 1-13-0

Joos van Wassenove 1-4-0

mauwers tem(m)erman 0-16-6

Joos de meijere 1-4-0

pieter de schoemakere 0-3-0

gheerof de coeyere 2-12-3

---

<sup>16</sup> Buiten Landegem woonachtig, maar er belanstingsplichtig.

zegher claeys	1-8-6
Jan claeys	0-9-0
Joos van gavere	2-14-0
Jacop ghoetals	7-1-0
Jan van Rentergh(em)	0-20-3
Jan de pau en(de) arentrs arens	1-3-3
(8r) <b>Willem van hulle</b>	<b>0-34-0</b>
Maercus van maldeghem	3-6-10
De W(eduw)e Jan de baedts	0-16-6
Joos Lybaert	0-15-0
De W(eduw)e p(iete)r van Lovendeghe(m)	0-12-0
Olyvier de meijere	0-19-6
Martyn speeckaert	4-10-0
Joos de baedts fs Lucx	0-10-6
martyn van heyste	0-15-0
sacaryas Rycart	2-5-9
Adryae(n) de meyere	0-9-0
Jan de meijere	1-11-6
Joos wieme	0-12-0
Joos fiers	0-7-6
pieter van Loekene	0-3-9
Cornelys Danyns	0-16-6
de W(eduw)e jan mortier	1-2-6
Jan steyaert	0-9-0
Joos van heenoerne	0-3-0
Som(m)e van meerendre	51-14-7
(8v) Dronghene	
Lievyn de pape	4-19-6
pieter de pape	0-11-0
karel de keysere	1-5-8
De W(eduw)e vynsent de keysere	4-12-11
gillys dobbelare	0-4-11
De W(eduw)e pieter de meyere	0-19-10
<b>Jan de pape)</b>	
pieter Lybaert	0-11-0
mauwers de costere	0-14-8
stoffel Lybaert	1-6-10
Jan coch uut	2-4-0
pieter ghoetals	0-14-8

pieter cochuut	4-5-6
<b>gillis De pape</b>	
Jacop vand(er) moertele	0-8-2
Lievyn coppyns	2-16-5
Jan bultijnck	0-19-6
Jacop coppyns	0-5-1
Jacop ghoetals	0-16-6
Jacob van Loekene	3-6-0
mees de blonde	0-4-2
Jan quarryck de Jonghe	0-7-4
Willem vand(er) gheiuchte	0-11-0
gheerof vand(er) gheiuchte	0-9-10
martyn hyde	0-7-4
gheerof de Rutere	2-4-0
Willem de vreesse	0-7-4
Willem cornelis	3-9-8
Loen de scheppere	0-14-8
Lievyn dobbelare	0-24-5
dhoers gillys de smet	0-9-10
Dhoers claeys baes	1-4-7
De W(eduw)e macx cornelis	0-29-6
Som(m)e van Dronghene	43-17-9
(9v) vosselare	
Andries claeys	15-17-4
Lievijn bultijnck	0-17-0
Jan van parys f(iliu)s weyns	3-8-0
Hansbeke	
<b>Jan steyaert</b>	
Joos de caluwe	1-14-0
p(iete)r de meyere	5-13-4
Jacop van heyste	3-8-0
gheerof de wulf	1-2-8
Anthuenys de coeijere	2-11-0
Jan de meijere	4-2-2

Jan LUYSSAERT, Merendree

## LEESVOER VOOR FAMILIEVORSERS

Ter gelegenheid van de tentoonstelling “Van wieg tot graf”, die te Hansbeke op 29 en 30 juni 2002 plaatsvindt, geeft de culturele vereniging “Oud-Hansbeke” “Mengelingen” uit, een bijdrage van oud-Hansbekaar Albert Martens.

Het boek behandelt demografische, religieuze en sociale thema's in verband met geboorte en doop, verloving en huwelijk, overlijden en begrafenis, geput uit de oude parochieregisters van Hansbeke, 1624-1796. Het bevat bovendien verscheidene naamlijsten, onder meer van tweelingen, onwettige kinderen, soldatenkinderen, geboorten “en passant”, oorlogsslachtoffers, drenkelingen, kerklijken...

Familievorsers, die te Hansbeke niets te zoeken hebben, kunnen onder de naamlijsten mogelijk toch een vondst doen: een soldatenkind, een onwettig kind, een biologische vader, een geboorte “en passant”, een herdoopte, een verbroken verloving, een huwelijk van een soldaat, van een zwerver, een occasioneel huwelijk, een overlijden van een soldaat, een oorlogsslachtoffer, van een zwerver, een drenkeling (in de Brugse vaart), een occasioneel overlijden.

Het boek telt een 90-tal bladzijden en bevat verschillende foto's uit de oude doos, kost € 7 en kan afgehaald worden tijdens de tentoonstellingsdagen, later bij Willy Quintyn, Molenstraat 16, 9850 Hansbeke (09 371 58 13) ([willy.quintyn@skynet.be](mailto:willy.quintyn@skynet.be)). Het wordt ook per post opgestuurd na overschrijving van € 8,5 op rekening nr. 892-260121956-56 van Oud-Hansbeke, Rostraat 18, 9850 Hansbeke.

## Welkom op zondag 8 september 2002

Voor het eerst na 4 eeuwen van stilzwijgen weer een hagenpreek  
om 14.30 u in de Dopershoek te Merendree  
(welkom vanaf 13.30 uur)

De proloog met historische toelichting wordt gehouden door de heer Jan Luyssaert, voorzitter van de heemkundige kring "Het Land van Nevele".  
Voorganger is Ds. Rob Workel.

Organisatie: Doopsgezinde Kring Dopershoek in Merendree, onder de  
auspiciën van de Doopsgezinde Gemeente Aardenburg.

De activiteit gaat bij goed weer door in openlucht, bij slecht weer in het  
lokaal van de schuttersgilde, Dopershoek te Merendree.

Na de hagenpreek is er koffie en gelegenheid voor een babbel.

Info: W.A.M. Joos, voorzitter DKD, Noordhoutstraat 33, 9031 Drongen

e-mail: [willy.joos@wanadoo.be](mailto:willy.joos@wanadoo.be)